Ulusal Havacılık Endüstrisi Yüz'ünde "*Bir Havacılık Mabedi*"

Can EREL
Uçak Mühendisi
can.erel@canerel.com.tr

Eskişehir Tayyare Tamirhanesi'nin yüz yıllık hikayesini, o hikâyenin içinde yirmi beş yılını yaşamış bir mühendis olarak özetleyeceğim…

İlk kez, 1979 yılında İTÜ uçak mühendisliği öğrencisi olarak kapısından girdiğim, 2005 yılında Teknik Yönetim Başkanı iken emekli olarak ayrıldığım bu çınar, benim için sadece bir iş yeri değil, bir mektep olmuştur.

Mühendislikten şefliğe, müdürlüğe ve başkanlığa uzanan yolculuğumda, çeyrek asır boyunca edindiğim ileri teknoloji bilgisi, mühendislik ve uygulama deneyimi, çalışma disiplini, insan yönetimi ve kurumsal sorumluluk anlayışı, bugün sahip olduğum bilgi birikiminin, yapabildiklerimin ve emanetimdeki varlıkların temel taşlarını oluşturdu. Bu satırları o büyük mektebe, asırlık endüstri çınarına duyduğum vefa, gurur ve onurla kaleme alıyorum.

Kökleri Cumhuriyetimizin havacılık ülküsüne dayanan bu kurum, Türk havacılık sanayiinin gerçek anlamda ilk endüstriyel çekirdeğidir.

T.C. hükümeti ile Alman Junkers firması arasında 1925 yılında imzalanan anlaşmanın dolaylı bir girişimi olarak 1926 yılında Eskişehir'de faaliyete başlayan Tayyare Tamirhanesi, sadece uçak tamir eden bir atölye değil, bir milletin kanatlarını kendi elleriyle yapma iradesinin İLK sembolü olmuştur. O tarihte Eskişehir'de başlayan bu kıvılcım, 6 Ekim 1926 günü Kayseri Tayyare Fabrikası'nı, 1940'lı yılların başında THK Etimesgut Uçak Fabrikası'nı doğurmuş ve bugünkü TUSAŞ, TEI, HAVELSAN havacılık ekosistemimizin temel taşlarının kökünü oluşturmuştur.

Bu yüz yıl, Eskişehir Tayyare Tamirhanesi'nin yüz yılı; uçakların, motorların, kontrol ve aksesuarların, tezgâhların ve hangarların tarihi kadar, bu kurumda alın teri döken mühendislerin, teknisyenlerin, ustaların ve yöneticilerin de tarihidir; Türk havacılığının teknoloji transferinden özgün tasarıma geçişinin de tarihidir…

Tamirhane, ilk yıllarında Breguet-19, Junkers A-20 gibi uçakların bakımlarını yaparken, kısa sürede Vecihi Hürkuş'un hava araçlarına, Nuri Demirağ'ın girişimlerine teknik personel ve bilgi birikimi sağlamış; 1930'larda tamamen yerli montaj ve imalata geçmiştir.

Benim de içinde bulunduğum 1980-2005 dönemi ise F-5 Tiger, T-38 Talon, F-4E Phantom, F-16 Fighting Falcon gibi muharip uçaklarımızın en üst seviyeli (fabrika/depo seviyesi) bakım – onarım ve yenileme ve sistem entegrasyonlarının yapıldığı, yazılım tabanlı mühendisliğe geçişin yaşandığı bir sıçrama dönemidir. Bir uçağı, bir motoru ve aksesuarı tamamıyla söküp dağıtmak, her bir

perçinini, vidasını, kablosunu, yakıt-hidrolik-yağ-hava hattını bilmek ve onları yeniden bütünleyerek uçuşa elverişli bir sistem olarak yeniden göklere iade etmek; benim mühendisliğimin ilk disipliniydi.

Bu nedenle Eskişehir Tayyare Tamirhanesi'nin yüz yılını anlatmak, sadece bir fabrikanın kronolojisinden bahsetmek değil, 1926'da uçak kaplayan, 1950'lerde perçin çakan ustanın el emeğinden, 1990'larda tespit edilen hasarı Taramalı Elektron Mikroskopu ile analiz eden, 2000'lerde kompozit yapı elemanını onaran ve gömülü aviyonik yazılım geliştiren mühendisin aklına uzanan kesintisiz bir hafızayı anlatmaktır. Bu hafıza, 1974 ambargosunda yedek parçası gelmeyen uçakları yerli imkanlarla uçuran direncin, 1980'lerde F-16 projesini omuzlayan, F110 motoru ve aksesuarlarının fabrika seviyesi bakımlarının ulusal çözümleri ile dünyada ikinci gerçekleyen özgüvenin hafızasıdır.

Bu çaba faydalı olsun, geliştirilsin dileğimle başlıyayım:

Öncesi...

Yıllardır, mesleğim ve kariyerim açısından, Ankara'da 1925 yılında kurulan "Turkische Flugzeug und Motorenbau A.-G. | Tayyare ve Motor Türk A.Ş. ve iş ortaklığının dolaylı desteği ile geliştirilerek 1926 yılında Eskişehir Tayyare Fabrikası adı ile hizmete başlayan, çeyrek asır görev yaptığım ocağın asırlık gelişimini öğrenmek, kavramak ve bildiklerimi "Ulusal Havacılık Endüstrisi Yüz'ü" olarak nitelediğim yılda başta bu ocağın emektarı olmuş meslektaşlarım olmak üzere tüm havacılara sunacağım bir konferans sonrası açık kaynakta paylaşmak ister ve bunun ile ilgili hazırlıklarımı yapardım…

Ve "Ulusal Havacılık Endüstrisi Yüz'ü" yılı, 1926 yılı geldi!

Tayyare ve Motor Türk A.Ş.[1]

Önce TvMTAŞ'ın 1925 yılı içindeki önemli gelişmelerini, mevcut yayınlardan erişimimde olanları tarayarak başlayayım:

Almanya ve Türkiye arasında geçmiş ilişkilerin de etkisi ile, Prof. Dr. h. c. Hugo Junkers'in sahibi olduğu, Junkers Luftverkehr GmbH havayolu şirketinin, Junkers Luftverkehr Türkei (JLT) olarak Junkers uçakları ile İstanbul-Ankara arasında seferlerine başlamasına izin verilmiş, 14 Şubat 1924'den itibaren İstanbul - Ankara arasında seferler yapılmıştır.

Alman Büyükelçisi seviyesinde 3 Mart 1924 günü imzalanan "Türk-Alman Dostluk Anlaşması sonrası Alman havacılık sanayinin ülke dışında gelişimi yakın takibe alınmış, Türkiye'de hava ulaştırma ve tayyare fabrikası kurulması için hususunda (Junkers ve Frankoromen) bazı şirketlerin teklifleri alınmış ve değerlendirilmiştir.

JLT uçuş imtiyazı 1924 ortalarında son bulsa da Milli Müdafaa Vekaleti ile Junkers şirketi arasında görüşmeler 3 Temmuz 1924 günü başlamıştır.

Horst ZOELLER tarafından hazırlanan "Hugo Junkers" web sayfasında,

> *"1925 yılında Junkers, Türk hükümeti ile ilk Türk havayolu operasyonlarının kurulması konusunda görüşmelere başladı. Aynı yıl deneysel hizmetler başlatıldı. Bursa yakınlarındaki Eskişehir şehrinde bir bakım istasyonu kurulması gündemdeydi, ancak Türk hükümeti, yeni havayolu için gerekli uçakları ve gelecekteki hava kuvvetleri için askeri uçakları üretebilecek bir uçak fabrikasının kurulmasını da talep etti."*

[1] *"Tayyare ve Motor Türk A.Ş." isminin doğru kısatlaması "TvMTAŞ" olmalıdır; "TOMTAŞ" değil (Ocak 2026)*

notunda açıklanan başlangıcı takiben hızlanan iş birliği çalışmalarında önemli bazı satır başları takip eden bölümde özetlenmiştir:

- *10 Nisan 1925* — *TvMTAŞ Protokolü (Niyet Mutabakatı)*
- *22 Nisan 1925* — *TBMM'de "TvMTAŞ" Gizli Oturumu*
- *25 Haziran 1925* — *Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Tevfik (BIYIKOĞLU) Almanya ziyareti ve TvMTAŞ projesine Alman Hükümeti desteği talebi*
- *5 Ağustos 1925* — *T.C. Hükumeti TvMTAŞ sözleşmesi için Maliye Vekili Hasan Hüsnü SAKA'ya*
  "Hükümetle müştereken bir Türk Anonim Şirketi tesisi ve Müdafaa-i Milliye Vekâleti'nin belirleyeceği yerde tayyare ve tayyare motoru fabrikası inşa etmek üzere, Junkers Flugzeugwerke GmbH şirketi ile bir anlaşma yapılması"
  yetkisi
- *15 Ağustos 1925* — *TvMTAŞ Protokolü, Kayseri ve Eskişehir Tesisleri ile ilgi (3.000.361 TL / 7 milyon DM) sözleşme ve Junkers taahhütlerinin taraflarca imzası.*
  (T.C. adına 1341 sayılı mukaveleyi Maliye Vekili Hasan Hüsnü (Saka), Junkers adına Direktör -TvMTAŞ'ta Junkers sorumlusu müdür olacak- Hans SACHSENBERG imzaladı)
- *15 Ağustos 1925* — *İmzalanan içeriğin bir anlaşma olarak Hükümete sunularak onaylatma görevini Maliye Vekili Hasan Hüsnü'ye veren 2347 sayılı kararname*
- *7 Eylül 1925* — *T.C. Bakanlar Kurulu TvMTAŞ anlaşmasını kabulü*
- *25 Ekim 1925* — *T.C. Başbakanlıkça TvMTAŞ Anlaşması onayı*
  (2671 numaralı Kararname)

Bugün Ankara'nın Ulus semtinde, Anafartalar Caddesi ile Güvercin Sokak (Avizeciler Çarşısı girişi) kesişimindeki üç katlı binada kurulan TvMTAŞ'ın Yönetim Kurulu Başkanlığını (Konya Milletvekili) Refik (KORALTAN) Bey'in, Şirket Müdürlüğünü Hans SACHSENBERG'in, Genel Sekreterliğini Mustafa Asım Turgut Bey'in yapmıştır.

TvMTAŞ Merkezi (Anafartalar Caddesi, Ulus, Ankara)

TvMTAŞ kuruluşu sürecinde Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Tevfik (BIYIKOĞLU) beyin Almanya ziyareti ve TvMTAŞ projesine Alman Hükümeti desteği talep ederek bu yönde faaliyetleri başlatması, Cumhuriyet döneminde askeri havacılıktaki "Türk - Alman İşbirliği" başlangıcı da kabul edilebilir…

Tayyare ve Motor Türk A.Ş. Girişimleri

Mevcut yayınlardan da rahatça fark edilebilir ki, zor şartlar altında ve zor bir zamanda kurulan Cumhuriyetin ilk yılları olmasına, sahip olunan kıt kaynak ve ekonomik sorunlara rağmen "Havacılık" konusunu ülke gündeminin ilk sıralarına alınmıştır.

Bu kapsamda, askeri havacılık ihtiyacı hava araçlarının üretimi ve bakım-onarım konularında faaliyet göstermek üzere T.C. Hükümeti (Müdafaai Milliye Vekekâleti) ve Junkers Flugzeugwerke A.-G. arasında 15 Ağustos 1925 günü imzalanan anlaşmaya göre Ankara'da Tayyare ve Motor Türk Anonim Şirketi (TvMTAŞ) kurulur. Bu anlaşmaya göre kurulan TvMTAŞ tarafından,

- Dolaylı destekle, askeri bir yapıda Eskişehir Tayyare Tamirhanesi (ETT)
- Doğrudan destekle, bir girişim olarak Kayseri Tayyare Fabrikası (KTF)

tesisleri oluşturularak 1926 yılında faaliyete geçirilmeleri sağlanmıştır.

Ankara merkezli TvMTAŞ'ın Eskişehir ve Kayseri konuşlu girişimleri ile oluşan havacılık endüstrisi tesisleri, sahip oldukları değerin ötesinde Türkiye Cumhuriyeti gelişim sürecinde havacılık endüstrisi alanındaki İLKler olması ve zaman içinde gelişecek yapı ve işlevlere etkileri nedeni ile doğru bilinmeleri ve özellikle hava – uzay ekosistemlerindeki karar vericiler başta, görev yapanların/yapacakların kavrayıp vefa ile anmaları gereken yapı kimliğine sahipler; çağdaş normlarda da birer "**Endüstriyel Anıt**" olarak kabul edilmeyi hakkederler..

Bir Havacılık Emektarı için "Eskişehir Tayyare Tamirhanesi" Anlamı...

Kariyerimin 48'inci yılında sahip olduğum bilgi, deneyim ve ilişkilerde, emanetimdeki varlıklarda önemli bir paya sahip ve yaklaşık çeyrek yüzyıl görev yaptıktan sonra emeklilikle ayrıldığım bu ulu endüstriyel çınara vefa ile,

- Bu merkezin anlamlı sürdürülebilirliğini sağlayacak doğru bilinirliliği geliştirebilmek,
- Sonuçta çok disiplinli bir yaklaşımla daha da ayrıntılı araştırmaların, ulusal ve uluslararası kanallarda yayımlanacak paylaşımların / platformlarda sunulacak yayınların yapılabilmesini düşündürebilmek,
- Bu merkezin, günümüzde gururumuz olan bazı kurum ve kuruluşların oluşumu ve hayata geçirilmesine etkisi ile toplumsal ve endüstriyel yaşamda sahip olduğu değer ve etkiyi ifade ederek geçmiş ve günümüzle ilgili ilgili toplumsal farkındalığın oluşmasına ve gelişmesine katkı sağlayabilmek,

amacı ile on yıllardır kütüphanemde, arşivimde ve aklımda olanları aynı yolda yürüdüğüm büyüğüm ve kardeşim meslektaşlarımın paylaşımları ve araştırmalarımla harmanlayarak,

oldukça düşündürücü ve bana heyecan veren bir araştırma içeriğini 2022 yılında hazırlamaya başladım.

Amacım, bu Havacılık Mabedi'nin yüz yıl içinde geçirdiği evrelere daha yakından bakmak ve bıraktığı izleri özetlemekti; bu çalışmaya dayalı ilk konferansı beraber görev yaptığım emektarların da katılımı ile o mabet içinde sunma hayali ile…

…başarırım dilerim!

Eskişehir Tayyare Tamirhanesi, ETT (1926 - 1928)

Türkiye Cumhuriyeti kuruluş yıllarında, idare/ikmal bakımından Müdafaa-i Milliye Vekâleti (Milli Savunma Bakanlığı) ve harekât bakımından ise Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti (Genelkurmay) bağlısı olan Kuva-yı Havaiye Müfettişliği (Hava Kuvvetleri Müfettişliği) organizasyonunda yer alan Eskişehir hava garnizonunda bulunan hava araçlarının malzeme ikmal ihtiyaçlarının karşılanması için Afyon'dan nakledilenlerle oluşturulan Eskişehir Hava Deposu Müdürlüğüne İzmir Halkapınar Tayyare Tamirhanesinden de bir bölüm gönderilerek geliştirilir.

TvMTAŞ Eskişehir Tayyare Tamirhanesi'nden Conrad Beder'in Mektup Zarfı
?19..?

Eskişehir Tayyare (TvMTAŞ Hangarlar) Tamirhanesi
?19..?

Eskişehir Tayyare Tamirhanesi
?19..?

Eskişehir Tayyare (Motor Bölümü) Tamirhanesi
?19..?

Zamanla, garnizonda bulunan tayyare ve diğer araçların onarımı için de Eskişehir Hava Meydanın bir köşesine küçük bir Bessonneau Hangar (taşınabilir kanvas tayyare hangarı) kurularak oluşturulan yapıya "Eskişehir Tayyare Tamirhanesi (ETT)" ismi verilir.

ETT, Eskişehir Tayyare İstasyon Komutanlığı ile iş birliği içinde Kuva-yı Havaiye Müfettişliği emrinde müstakil olarak çalışmaya başlar.

Ankara'da 1925 yılında kurulan TvMTAŞ girişiminin desteği ile ETT arazisine demir iskelet ve tuğla duvarları ile bitişik iki hangar inşa edilir. Bu hangarlardan biri Tayyare Atölyesi, diğeri Motor Atölyesi olarak yapılandırılır; bürolar ve atölyelerde torna, tesviye, demirci ve marangoz tezgâhları da kurularak faaliyete geçirilir.

1'inci Tayyare Taburu Tamirhanesi, 1'inci TTT (1928 - 1930)

Türk Silahlı Kuvvetleri ile ilgili yapılan düzenlemeler sonucu,

- Kuva-yı Havaiye Müfettişliği 1928 yılında lağvedilerek Müdafaa-i Milliye Vekâleti bünyesinde Hava Müsteşarlığı kurulur.
- Grup ve Hava (tayyare) İstasyon Komutanlıkları kaldırılarak hava (tayyare) Taburları oluşturulur.
- Bu hava birlikleri,
  - Harekât ve eğitim yönünden Erkânı Harbiye-i Umumiye Riyaseti (Genelkurmay Başkanlığına),
  - Lojistik destek yönünden Hava Müsteşarlığına,

  bağlanır.

Eskişehir Tayyare Tamirhanesi
?19..?

Eskişehir Hava Mektebi
?1928 -1929 Dönemi?

Aynı yıl TvMTAŞ da lağvedilince, ETT de yeni oluşturulan 1'inci Tayyare Tabur Komutanlığı kuruluşu altına alınır ve adı 1'inci Tayyare Taburu Tamirhanesi olur.

1'inci TTT

- 1'inci Tayyare Tabur Komutanlığı tayyarelerini onarır.
- Eskişehir Hava Meydanına üslenmiş olan Hava Mektebi birliklerinin yüksek sayıda tayyare kırımı ile de ilgilenir.

Zaman içinde, harekât ve eğitim odaklı 1'inci Tayyare Tabur Komutanlığı faaliyetlerinden teknik konular ayrıştırılmasına karar verilir.

Eskişehir Tayyare Tamirhanesi Fabrikası, ETTF (1930 - 1942)

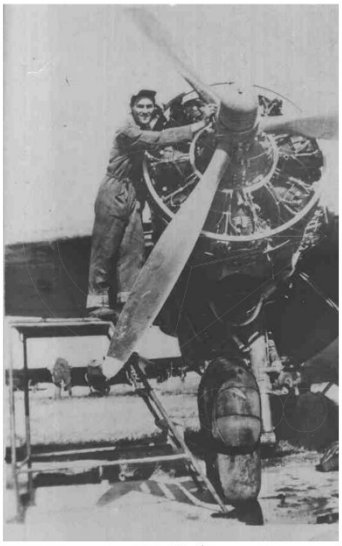
Harekât ve eğitim odaklı 1'inci Tayyare Tabur Komutanlığı faaliyetlerinden teknik konular ayrıştırılma kararı sonrası 1'inci TTT müstakil hale getirilmiş ve Müdafaa-i Milliye Vekâleti Hava Müsteşarlığı yapısı altına alınarak Eskişehir Tayyare Tamirhanesi Fabrikası adını alır.

Eskişehir Tayyare Tamirhanesi Fabrikası
20 Nisan 1935

Eskişehir Tayyare Tamirhanesi Fabrikası
1938

ETT Emektarı "Motor Aşkı"
Eskişehir Tayyare Tamirhanesi Fabrikası, ???

Ankara'da kurulan TvMTAŞ girişiminden birkaç önce kurulan Türk Tayyare Cemiyeti (T.Ta.C) tarafından 1926 yılından itibaren yurtdışına Tayyare Mühendisliği eğitimine gönderilen mühendislerden Fransa'dan ilki olan Selâhattin Alan mecburi hizmeti için bu fabrikada görevlendirilir…

Müdafaa-i Milliye Vekâleti 1 (M.M.V. 1)
Eskişehir Tayyare Tamir Fabrikası,1933

…devamında bu uygulama Kayseri Tayyare Tamirhanesi Fabrikası'nı da kapsayarak diğer tayyare mühendislerinin mecburi hizmetlerini yapacakları fabrikalar kabul edilir.

ETTF atölyelerinin gelişen teknolojik yapısı ile, zamanla Hava Mektebi ve Tayyare Makinist Mektebi öğreniminin uygulama yeri de olur…

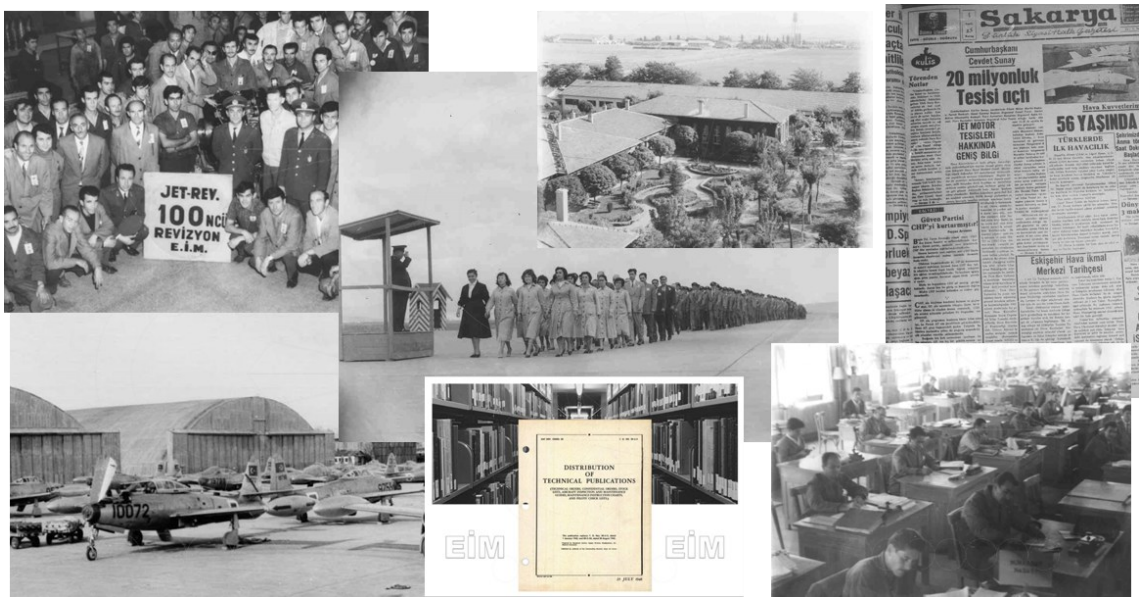
ETTF yapısına, Eskişehir Hava Deposu ile (şehir ile Hava Meydan arasındaki ulaşımı sağlayan) Dekovil Müfrezesi de bağlanarak bağımsız olarak çalışmaya başlar.

Zamanla, ETTF sorumluluk bölgesi Eskişehir'deki birliklerin çok ötesine geçer; Batı birliklerinin onarım ihtiyaçlarının sorumluluğu da ETTF'ye verilir.

Fabrika, her geçen gün büyüyerek iş hacmi genişler.

Eskişehir İkmal Merkezi, E.İ.M. (1942 - 1975)

ETT Fabrikasının büyüyerek genişleyen iş hacmi nedeni ile Hava Müsteşarlığı yapısından alınarak 1'inci Hava Tümeni yapısı altına alınır, tüm hava birliklerine ait araç ve malzemelerin çoğunluğunun onarımı ve ikmali sorumluluğu verilerek ve Eskişehir İkmal Merkezi ismi verilir.

Türk Hava Kuvvetleri Komutanlığı 31 Ocak 1944 günü kurulunca, bu EİM 1945 yılında kuvvet komutanlığı yapısı altına alınır.

EİM, bundan sonra İngiltere, Fransa, Amerika ve Almanya'dan tedarik edilen (Mosquito, Spitfire, Moran, Heinkel, Smolik, Harvolt gibi) tayyarelerin her türlü bakım, onarım ve ikmal sorumluğunu üstlenir.

Washington Antlaşması ile 4 Nisan 1949 günü kurulan NATO'ya (North Atlantic Treaty Organization | Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü) Türkiye'nin 18 Şubat 1952 günü üye olması sonrası ABD malı eğitim ve savaş tayyarelerine yönelelim olur; pervaneli tayyareler yerlerini jet uçaklarına bırakmaya başlar.

Türk Hava Kuvvetleri'nin ilk jet filosu 1951 yılında Balıkesir'de T-33 uçakları ile kurulur.

EİM'de, 1956 yılında F-84G ve T 33 uçaklarına yönelik bakım atölyeleri kurulur ve takip eden yıllarda F-84, RF-84F, F-86, F-100 uçaklarının bakım kabiliyetleri kazanılır. Ana hava kuvveti yapısını oluşturan jet uçaklarının motorları ile ilgili revizyon faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi için yeni inşa edilen tesis, NATO'dan ayrılan Fransa'da bulunan jet motor teçhizatı ve malzemeleri ile desteklenerek, 1967 yılında Devlet Töreni ile faaliyetlerine başlar.

Eskişehir İkmal Bakım Merkezi, EİBM (1975 - 1988)

Türkiye'nin 20 Temmuz 1974 günü başlattığı Kıbrıs Barış Harekatı sonrası, ABD Kongresi, bu harekatta kullanılan ABD kaynaklı silahların kullanılmasını "Dış Yardım Yasası" ihlali kabul ederek 5 Şubat 1975 günü Türkiye'ye silah ambargosunu uygulamaya başladı…

Bu ambargosu sonrası, ülke genelinde "*Kendi Uçağını Kendin Yap!*" sloganlı kampanyanın bir sonucu da Türk Hava Kuvvetleri lojistik ve teknik yapısının geliştirilmesi oldu.
(CE Notu: İlgili alanlarda nicel ve nitel gelişimi ile kendi kendine yeterliliği amaçlayan bu çabanın finansal kaynaklarının ve geliştirilmesi süreçlerinin o ambargoyu uygulayan ülke ile ilişkilendirilmesi de ilginçtir!)

Eskişehir İkmal Bakım Merkezi (EİBM) Havacı Mühendisleri
(1980'li yıllar)

Bu süreçte, Eskişehir'de müstakil bir birlik olarak Hava Kuvvetleri Kurmay Başkanına bağlı ve Lojistik Başkanlığı ile koordineli faaliyet gösteren fabrika Eskişehir İkmal Bakım Merkezi adını alır… ABD FMS (*Foreign Military Sales, Yabancı Askeri Satışlar*) kredileri ve ûsüllerini kullanan REMO (*REorganization & MOdernization - Yeniden Örgütle[n]me ve Yenile[n]me*) Projesi 1970'li yılların sonlarından itibaren, ambargo sonrasının hava lojistik sistemi entelektüel ve fizik yapıyı değiştiren bir çaba olur.

İki ülke ilgililerinin mutabakatı ile kapsam ve süreleri belirlenen REMO uygulamalarının,

- REMO-I aşamasında faaliyetlerde ihtiyaç duyulan malzemenin tedarik ve dağıtımına yönelik,
- REMO-II aşamasında ise hava araçları ile ilgili teknik/teknolojik - endüstriyel,

faaliyetlerdeki entelektüel güç, alt yapı, teknolojiler ve Teknik/teknolojik usullerde gelişim sağlar.

EİBM'deki mühendis subaylar arasından "*Proje Subayı*" seçilenler, sorumlu oldukları alanlarla kesişimi olan (*Kazan, Uçak-Test, Uçak-Yap gibi*) teknolojik süreçlerde ulusal kendine yeterlilik için, belirlenmiş önceliklere göre;

- Silah sistemlerine,
- Alt sistemlere/yapılara,

yönelik ulusal yeterlilik kabiliyetlerinin yaratılacağı alt yapı gelişimi ve teçhizatlanma planları ile karar sürecine de girdi sağlıyor, hazırladıkları dökümanlar ve eğitim serileri ile mühendis ve teknisyen personeli yetiştiriyor ve sonrasında hedeflenen kabiliyetin oluşturulmasından sorumlu oluyorlardı.

Bu sürede dikkat çeken diğer bir paralel proje süreci de, geliştirilmekte olan alt yapıya yönelik sistem esaslı teknolojik örgütlenme ile mühendis ve teknisyenlerde İngilizce "*okuma, yazma, anlama ve konuşma*" yeterliliklerinin geliştirileceği "*Birlik Lisan Okulu*" uygulaması ve ardından entelektüel gelişim programları…

Bu sürecin son dönemi, EİBM kabiliyetlerinin dikkat çekici nicel gelişiminin sağlandığı yıllardır.

Çoğu ülkede bir ilk teknolojik gelişimin sağlandığı, sahip olunan entelektüel sermaye ile ulusal havacılık endüstrisinde gerçekleşen gelişmeleri proje safhasından itibaren destekleyen, özel girişimi yüreklendirip yönlendiren, belli aşamalarda ilk kurulumlardaki entelektüel yapıya doğrudan katkı sağlanan, olanakları ile sivil havacılık faaliyetlerine de destek verilmeye başlanan dönem bu dönemdir.

Entelektüel kaynağın üstün niteliği ile desteklenen bu fabrika artık, sadece bölgede değil tüm dünyada dikkat çeken birer Teknoloji Mükemmeliyet Merkezi haline gelmişti. Bu değerlendirme sadece EİBM için değil, Hava Kuvvetleri yapısı altındaki her bir İBM için de geçerlidir.

1'inci Hava İkmal Bakım Merkezi, 1.HİBM (1988 - 2016)

Küresel gelişmeler paralelinde, Hava Kuvvetleri organizasyonunun sistem yaklaşımı ile ele alınması sonrası oluşturulan Silah Sistem Sorumluluğu (SSS) yapısında kurgulanan yapıda Lojistik Komutanlığı'nın,

- Fon Yönetimi,
- Malzeme Yönetim,
- Teknik Yönetim,

sorumlulukları belirlendi…

Hava Lojistik Komutanlığı bağlısı, Eskişehir'de müstakil bir birlik olarak faaliyet gösteren fabrika Eskişehir İkmal Bakım Merkezi adını alır…

Bu yapıda, geçmiş deneyim ve sorumluluklarında ışığında,

- Sistemlerin tutum, bakım ve idamesi tarafında gereken teknik ve teknolojik işlevlerin en üst seviyede olan "Fabrika/Depo Seviyesi Bakım" faaliyetleri "Teknoloji Onarım Merkezi",
- Bütünleşik sistematik mühendislik işlevleri bütünü de "Teknik Yönetim Sorumlusu",

olarak tanımlanan kısımları Hava Kuvvetleri fabrikaları sorumluluğuna verilip, her biri de numaralandırılarak Hava İkmal Bakım Merkezi olarak belirlendi. Temelde muharip silah sistemleri ve at sistemlerden sorumlu Eskişehir'deki yapı 1'inci Hava İkmal Bakım Merkezi olarak adlandırılmıştır.

Bu sürecin ilk dönemi, 1.HİBM kabiliyetlerinin dikkat çekici nitel gelişiminin sağlandığı yıllardır.

Genelkurmay Başkanı & Hava Kuvvetleri Komutanı Denetlemesi (Bearing Refurbishment)
7 Ocak 1991

Hava Kuvvetleri ana muharip silah sistemlerinin önce yabancı ortakla iş birliğinde ve daha sonra da öz kabiliyetleri ile modernizasyonlarının gerçekleşmesi, ülkede geliştirilen (silah dahil) harici yük sertifikasyonlarının yapılması bu konularda Türk Silahlı Kuvvetleri Geliştirme Vakfı girişimlerindeki personelin yetiştirilmesi de dahil bakım-onarım işlevinin çok ötesine geçen faaliyetlerin başlatıldığı ve geliştirildiği dönem bu dönemdir.

Hava Kuvvetleri Komutanı Denetlemesi (F110 Motor FS / Fuel C&A Test Center with Fuel Far)
2 Temmuz 1992

Aralık 2014 başında ulaşılan seviyede, artık turbo motorlu uçak motorları bakım, onarım ve yenilemesi alanında dikkat çekici bir Teknoloji Mükemmeliyet Merkezi kabul edilen 1'nci HİBM Jet Revizyon Müdürlüğü, F-35 (Joint Strike Fighter, JSF) muharip uçağı Sistem Program Ofisi tarafından F135 motorları ile ilgili Avrupa idame bölgesinde, (İtalya ve Hollanda merkezli rakiplerini de geçerek) "Avrupa Motor Merkezi" olarak adlandırılan ilk motor ağır bakım tesisi olarak ilan edilmişti…

1'inci Hava Bakım Fabrika Müdürlüğü (2016 >)

Yaşanan 15 Temmuz kalkışması sonrası, fabrika yapısında adeta başa dönüş yaşandı…

Hava birlikleri harekât Genelkurmay Başkanlığı yapısı içinde tutulurken, bu yapılardaki teknik/teknolojik, lojistik destek unsurları Milli Savunma Bakanlığı iştiraki olarak oluşturulan Askeri Fabrikalar Genel Müdürlüğü ve eğitim kurumları da Milli Savunma Üniversitesi yapısı içine alındı…

Bu değişim sonrası **1'inci Hava Bakım Fabrika Müdürlüğü** olarak anıla fabrika ve benzeri diğer askeri fabrikaların ürünleri de Milli Savunma Bakanlığı'na bağlı Askeri Fabrikalar ve Tersane İşletme A.Ş. (ASFAT) tarafından yurtiçinde ve yurtdışında pazarlanmaya başlandı.

Tuğgeneral Levent KEFAL
1'inci Hava Bakım Fabrikası
25 Haziran 2025

Eskişehir Tayyare Tamirhanesi bazı İLK'leri

Notlarım arasından derlediğim ETT ve ETT Emektarı sayesinde gelen – görülen – yaşanan İLKleri de ana başlıklarda paylaşacağım; zaman içinde emektar meslektaşlarımın da katkılarını sunmaları, tespit edilenlerden her birinin ayrıntıları ile ayrı makalelerle yazılması umudu ile…

ETT bir asırdır...

- Türk havacılığına hizmet sunan bir "**Teknolojik Mükemmeliyet Merkezi**" ve bir "**Enstitü**"'dür.
- İlişkileri ve işbirlikleri ile Eskişehir başta olmak üzere diğer ilgili illerle ve kurumlarla/kuruluşlarla işbirliği ile ulusal havacılık endüstrisinin gelişimine katkı sağlayan bir "**Entelektüel Kaynak**" 'tır!

Ki bu ocak...

- Eşi Eskişehir'e yerleşen ilk Türkiye Güzeli olan, Türkiye Cumhuriyeti'nin **ilk Tayyare Mühendisi**'ni istihdam etmiştir!
- Ülkemizde alanlarında **ilk "Uçuran" olmuş onlarca kadın ve erkek mühendisi ve teknisyeni** yetiştirerek bünyesinde çalıştırandır...
  …bugün 70 alanda
  - 41 "İlk Uçan"
  - 43 "İlk Uçuran"

  olarak andığım **84 ilk Türk havacı kadının 18 adedi Eskişehir'de / Eskişehir sayesinde** olandır; çoğu ETT Emektarı'dır.
- Tarihi boyunca sorumluluğuna verilen muharip hava aracı, hava aracı motoru, kontrol ve aksesuvarları (komponentler) ile ilgili ulusal havacılığın ilk fabrika (depo) seviyesi bakım ve onarım yüksek teknolojileri *[Tungsten Inert Gas Welding (TIG), Static & Dynamic Balancing, Shoot Peening, Laser Drilling, Scanning Electron Microscope (SEM), Robotic Fluorescent Penetrant Inspection (FPI), Metal Spraying, Magnetic Particle Inspection (MPI), Hydrogen Fluoride Ion Cleaning Furnace (HFIC), Flouride İon, Electron Beam Welding (EBW), Electro Discharge Machining (EDM), Electro Chemical Machining (ECM), Eddy Current Inspection (ECI), CODEP, Bearing Refurbishment, Borazon Coating, Antistatic Painting gibi]* ve alt yapılarının ülkemizdeki kurucusu ve geliştirici olmuştur.
- Türkiye Cumhuriyeti'nin onuncu yılına özel bir proje olarak "**Mühendislik Tasarıma Dayalı Üretilen İlk Türk Tayyaresi**" prototipini yapanıdır…
  …ve üzerine Kurtuluş'un simgesi "**Kağnı**" figürünü yerleştirenidir
- Ülkemizin havacılık ile ilgili ilk "**Çırak Okulu**" uygulamalarından birini başlatmıştır.
- Ülkemizde 1950'li yılların başından itibaren **yerel sendikal örgütlenmeler** de hayata geçirilmeye başlar; işçi hakları [*Ölüm Yardımlaşma Sandığı (1951), Harb-İş Sendikası (1952), HaSYa Sandığı (1957) ve Harb-iş Spor Kulübü (1992) gibi*] alanında da öncülük yapan bir havacılık endüstrisi bileşedir.
- Ülkemizin **ilk örgün sivil havacılık yüksek öğretim programı**nın bir üniversite bünyesinde "Meslek Yüksekokulu" olarak yapılanmasını sağlamış ve geliştirmiştir. (Anadolu Üniversitesi SHMYO olarak başlayıp bugün Eskişehir Teknik Üniversitesi UUBF bölümleri)
- Ülkemizin **ilk örgün sivil havacılık orta öğretim programı**nın bir lise bünyesinde yapılanmasını sağlamış ve geliştirmiştir. (Motor Anadolu Teknik Lisesi bünyesinde başlayıp bugün Sabiha Gökçen M&TAL)
- Ülkemizde "**TurboJet Motor**" teknolojisinin başlangıç noktası ve geliştiricisi, ilerleyen zamanlarda seçicisi olmuş, ülkede tasarlanarak üretilecek turbo motorların üreticilerinin köküdür.

- Ülkemizde havacılık endüstrisi süreçlerinde "**Toplam Kalite Yönetimi**" düzenlemeleri yapan, standartlar geliştiren ve bunları ülkenin diğer kurum ve kuruluşlarına aktaranıdır.
- Sahip olduğu teknolojik imkân ve kabiliyetlerle 1980'li yılların sonunda itibaren başta diğer (KKK, DzKK, JGK) kuvvetlere ait askeri fabrikalar, devlet enstitüleri (TUBİTAK Araştırma Merkezleri ve Enstitüleri) ve savunma sanayi (TEI, TAI, HAVELSAN, FNSS gibi) şirketleri olmak üzere diğer kurum ve kuruluşlara hizmet sunan **İşbirliği Öncüsü**dür.
- Ülkemizde ilk hassas ölçüm ve kalibrasyon faaliyetleri, uluslararası izlemeye sahip **Hassas Ölçü Aletleri** (**PMEL**) **Laboratuvarı** yapısı ve işletimi yapan, bunu ülkenin -diğer endüstri kolları da dahil- ilgili kurum ve kuruluşlarına aktaranıdır.
- Ülkemizde **havacılık endüstrisi süreçlerinde kurumsal kaynak planlaması ve süreç izlemesi** yapan (**FYGS**) düzenlemeleri yapan, standartlar geliştiren, yazılımı hazırlayan ve bunu ülkenin diğer kurum ve kuruluşlarına aktaranıdır.
- Çalışma alanında sigara içimi kontrolü sonrası, dinlenme ihtiyacı için,
  - "Hezârfen Ahmed Çelebi" isimli dumansız,
  - "Lâgarî Hasan Çelebi" isimli dumanlı,

  gazinoları 1990'lı yılların ortasında oluşturan, zaman içinde kapalı alanda sigara kullanımı yasaklanınca bu alanlardan birinin "**Hall of Fame**" yaklaşımı ile tesis geçmişini yansıtacak mütevazi bir "**Endüstriyel Müze**" denilebilecek sergileme alanına çevrendir.
- **Hava Müzesi** olarak planlanan sonra bir Havacılık parkı haline gelen alanın planlayıcısı, düzenleyicisi ve kültürel boyut da kazandırarak hayat verenidir.
- Bugün, Makine Mühendisleri Odası bünyesinde "Uçak-Havacılık-Uzay Mühendisliği" meslek örgütlenmesi haline dönüşen yapının kökündeki "**Havacılık Komisyonu**"nun doğduğu yerdir; kurucu ilk dört üyesinin üçünü yetiştirendir…
  …ki, nicelik yeterliliği nedeni ile kendine özel meslek örgütlenmesi olamayan uçak mühendislerinin öncülüğü ile Makine Mühendisleri Odası içinde kurulan bu komisyon sonrasında "Uçak, Havacılık ve Uzay Mühendisleri Mesleki Dayanışma Kolu (UHUM-MEDAK)" olarak anılan yapının ve akabinde "**Ulusal Uçak Havacılık ve Uzay Mühendisliği Kurultayı**" isimli etkinliği ulusal ölçekte hayata geçirildiği sürecin başlatıcısıdır.
- Havacılık endüstrisinde yoğun yüksek teknoloji kullanan bir tesiste "**Ya Motor Olmasaydı?**" isimli armağanlı kağıt uçak yarışmasını 2004 yılında düzenleyendir.
- Türkiye'nin ortak kullanıcılığının iptal edildiği, uluslararası müşterek muharip uçak üretim programında -İtalya ve Hollanda kaynaklı rakiplerini geride bırakarak- "**Avrupa Motor Merkezi**" seçilenidir.
- Yörede 1980'li yılların yarısından itibaren oluşmaya başlayarak bugün şehrin havacılık endüstrisi merkezi görünümüne katkı sağlayan (başta TEI, Alp Havacılık, Coşkunöz olmak üzere emektarlarının da zaman içinde kurdukları) havacılık kuruluşlarının **kaynağı, cesaretlendiricisi, oluşum fikri ve hamurunda maya çalanı, hatta çekirdek ekibin temel katkı** sağlayanıdır.

Eskişehir Tayyare Tamirhanesi Hasenâtı

ETT süreçlerinde görev yaptığım ilk yıllarda dikkatimi çeken oldukça fazla sayıda tesis tanıtım turları, ihtiyaç sahibi öğrencilerle bayram kutlamaları, öğrencilere kıyafet - aksesuar desteği; mütevazi mal ve hizmetlerle desteklenen okullar ile ilgili kurumsal faaliyetleri hayırseverlik olarak düşünmüştüm…

Zaman içinde ilgi duyduğum alanlardaki öğrendiklerim, örneğin Freeman Paydaş Teorisi (Stakeholder Theory) açısından bir kurum, hissedarlarının yanı sıra çalışanları, müşterileri, tedarikçileri ve içinde yaşadığı topluma karşı da sorumluydu… Bu durumda yapılanlar hayırseverlikten öte anlam ve etkileri vardı; kurumsal sosyal sorumluluk konusunun stratejik bir yönetim aracı olduğunu da zaman içinde kavrayacaktım.

Notlarımda kalan ve günümüzde erişebildiğim kaynaklardan birkaçını paylamam gerekir ise…

- Öğrenci Yardımları
  - Aynî
  - Maddi (Burs Programları – Vakıf benzeri bir fon kurularak)
- İlkokul Aynî Yardımları
  - Çukurhisar Köyü İlkokulu (1960)
  - Mamuca Gülpınar İlkokulu (1985 >)
  - 1. Hava İkmal Bakım Merkezi İlköğretim Okulu (21.05.1999)
- Yükseköğretim Kurumu Aynî Yardımları
  - Anadolu Üniversitesi
  - Anadolu Üniversitesi Sivil Havacılık Meslek Yüksekokulu
  - Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
  - Eskişehir Teknik Üniversitesi
- Müze Destekleri
  - Rahmi Koç Müzesi
  - Vecihi Hürkuş Havacılık ve Teknoloji Parkı
- Bilgi Paylaşımları
  - İş İnsanlarına
  - Sanatçılara
  - Öğretmenlere / Öğretim Üyelerine & Öğrencilere
  - Uluslararası Konuklara

Özetle…

…Eskişehir'de gerçek bir **Üsve-i Hasene** olarak anılabilir

Eskişehir Tayyare Tamirhanesi Şehitleri

Türk havacılık endüstrisinin bu ilk kurumunda görev yapmış, havacılık görevleri sırasında geçirdikleri kazalarla şehadet mertebesine ulaşan emektarlar da vardır…

Havacılık Endüstrisi Şehitleri

(Eskişehir Tayyare Tamirhanesi Emektarları)

Selâhattin ALAN ve Nu.D.36 Tayyaresi Enkazı
İnönü, Eskişehir; 13 Temmuz 1938

1. Tayyare Mühendisi **Selâhattin (Reşit) ALAN** (13.07.1938)

   ETT'de mecburi hizmeti sonrası, akıl ortağı ve baş mühendisi olduğu Nu.D.T.A. tesislerinde mühendislik tasarımı ve seri üretimini yaptığı Nu.D.36 tayyaresi ile THK İnönü Kampı meydanı yaklaşmasında kabotaj sonucu şehit… (*Kaynak: Can EREL*)

Eskişehir Tayyare Tamirhanesi Şehit Teknisyenleri
1945 - 1970

2. Teknisyen **Orhan İGOT**, Teknik Kontrol Şefi (29.11.1945)
3. Teknisyen **Ruhi SAKİN**, B Tayyare Atelye Ustabaşısı (29.11.1945)
4. Teknisyen **Muzaffer IŞITAN**, T. Elektrik Atelyesi Teknik Kontrolü (29.11.1945)

   Avro Anson tayyaresi tecrübe uçuşunda Bozüyük civarı yoğun siste dağa çarpma sonucu şehitler (*Kaynak: İsmail AŞANER*)

5. Teknisyen İslam **TOSUN** (10.10.1956)

   F-86 uçağı meydan çalıştırmada hava alığı çekmesi sonucu şehit (*Kaynak: İsmail AŞANER & Adil PİLGİR*)

6. Teknisyen **Rıfat ÇEKİCİ** (19.09.1958)
7. Teknisyen **Recep HALLI** (19.09.1958)
8. Teknisyen **Kasım GÖKÇAN** (19.09.1958)
9. Teknisyen **Hamdi ÇAYIKLI** (19.09.1958)

Karadeniz radar kontrolü görevi gidişinde C 47 kazası sonucu şehitler (Kaynak: İsmail AŞANER & Adil PİLGİR)

10. Teknisyen **Hüsnü BAŞMAK** (18.09.1962)
    Sandalye Atölyesi'nde katapult patlaması sonucunda şehit (Kaynak: Adil PİLGİR)
11. Teknisyen **Güner CANDEMİR** (03.09.1970)
    Sebebine ulaşılamayan nedenle şehit (Kaynak: İsmail AŞANER & Adil PİLGİR)
12. Teknisyen **Abdulkadir ÖZ** (15.06.2007)
    Uçak "Bead Blasting" hangar kapısı onarımı sırasında düşerek şehit - Eğitim Şube Müdürlüğü Dershanesine adı verildi. (Kaynak: Abdullah BAŞ)

Tam 88 yıllık gecikme ile, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Tayyare Mühendisi Selâhattin (Reşit) ALAN'ın şehadet gününde onun ve onun isminde bugüne kadar şehit olan Eskişehir Tayyare Tamirhanesi Emektarlarının anıldığı ilk tören…

> …"Ulusal Havacılık Endüstrisi Yüz'ü" anma etkinliklerini hukuka, yasal mevzuata, ahlaka ve milli değerlere uygun şekilde yerine getiren Eskişehir Tayyare Tamirhanesi Emektarları temsilcileri tarafından 13 Temmuz 2026 günü THK İnönü Havacılık Eğitim Merkezi Bayrak Direği önünde düzenlenmiştir.

Bundan sonra, her 13 Temmuz gününün "Havacılık Endüstrisi Şehitleri Günü" kabul edilerek, zaman içinde ulusal havacılık endüstrisinin farklı kurum ve kuruluşlarında şehadete ermiş "Uçuran" havacılık endüstrisi emektarlarının da isimlerinin ilavesi ile, bu anma törenlerinin her yıl 13 Temmuz günü düzenli yapılması bu ilk törene katılan tarafların ortak kararları olmuştur.

Eskişehir Tayyare Tamirhanesi Emektarları ve Etkinlikleri

Yüce kurtarıcı ve kurucu önder Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün ilke ve değerleri temelinde kurularak yükselen Türkiye Cumhuriyeti'nde ilk havacılık endüstrisi kurumlarından biri olan Eskişehir Tayyare Tamirhanesi ve sonrası dönemde farklı isimlerle anılan tesislerde havacılık önlüğünü onurla giyerek görev yapan (askeri ve sivil) yöneticiler, mühendisler ve teknisyenlerdir.

Bu emektarları temsilen çekirdek bir ekip, emek verdikleri tesisin faaliyet başlamasının yüzüncü yılında bir araya gelerek,

> Can EREL; "ETT Emektarları "**'ETT Emektarları 'Havacılık Endüstrisi Şehitleri' Anma Töreni'**"; 13 Temmuz 2026.
>
> Can EREL; "**ETT Emektarları "Emek, Gurur, Miras" Fotoğraf Sergisi**"; Mayıs 2026.
>
> Can EREL; "**ETT Emektarları 'Birlik ve Vefa Buluşması'**"; Mayıs 2026.
>
> Can EREL; "**Şehrin Yadigârları Söyleşileri 3: Eskişehir Tayyare Fabrikası'nın 100'üncü Yılı'**"; Mart 2026.

başlıklı "Ulusal Havacılık Endüstrisinin Yüz'ü" etkinlikleri düzenlemişler ve yıl bitene kadar da sürdürmek kararı almışlardır.

Bu emektarlardan, Can EREL…

> …"Ulusal Havacılık Endüstrisinin Yüz'ü" projesi kapsamında,
>
> - Eskişehir ve Kayseri'de,
>   - Aynı "Ulusal Havacılık Endüstrisi'nin Yüz'ü" ismi ile, iki farklı hatıra ormanı tesis edilmesi ve bu isimle alana tabela asılması,
>   - Orman Genel Müdürlüğünce yürütülen gelecegenefes.gov.tr aracılığı ile bu kampanya web sayfasında -adına bilâ-ücret - bir kampanya oluşturulması,
>
>   için gerekli bilgilendirmelerin yapılması
> - İlgili linkinin kendisi ile paylaşılması,
>
> ve
>
> - Bu kampanyanın ilgili tarafların iletişim ve sosyal medya paylaşım araçlarında alan ve tabela fotoğrafları ile ilan edilerek ülkemiz havacılarının bu yıl boyunca ve hatta sonrasında verecekleri armağanların *(ithal plastik kâğıt hediyeler yerine bu iki özel orman alanına fidan bağışı yaparak)* seçilmesine fırsat verilmesi,
>
> hususunda,
>
> Orman Genel Müdürlüğü'ne proje önerisi sunmuş ve sunulan bu öneri hayata geçirilmiştir.

Bu emektarlardan, Türk Hava Kuvvetleri üniformasını gururla taşıyarak havacılık fabrikaları ve birliklerinde mesleklerine başlamış ve sürdürmüş ve bu nedenle 6 Ekim (1926) gününü meslek günü kabul eden "Havacı Mühendisler"…

> …Cumhuriyetin yüzüncü yılı için TEMA Vakfı işbirliği ile Eskişehir Mahmuthisar Hatıra Ormanı (E:39.996560° B:31.518795°) içinde "Havacı Mühendisler Cumhuriyet Ormanı (1923 - ∞)" projesine hayata geçirmişlerdir.

Son Birkaç Söz...

Bugün Türkiye'nin savunma havacılığında ulaştığı yerlilik oranının temeli, başlangıç noktası 1926 yılında demir iskelet ve tuğla duvarları ile faaliyete geçen o bitişik iki hangardır!

Bu makale, o yüz yıllık çınarın gölgesinde yetişmiş bir evladının, emektarı olarak suladığı o ulu kök için hem tarih önünde saygı duruşu, hem de geleceğe bir not düşme çabasıdır. Amacım, sadece tarihsel olayları sıralamak değil, bir kurum kültürünün nasıl nesilden nesle aktarıldığını, ustalığın ve mühendisliğin nasıl bir vatan görevine dönüştüğünü, araştırıp öğrendiklerimin sarmaladığı şahitliğimle de kayıt altına almaktır. Bu makale, işte bu büyük mirası; kuruluşundan günümüze uzanan teknik gelişimi, fiziki ve insan kaynağını, mühendislik (teknik/teknolojik) birikimini ve Türkiye'nin havacılık endüstrisine bıraktığı izleri, bu kurumun içinde 25 yıl yaşamış bir emektarının gözünden ve tanıklığından aktarma çabasıdır.

...ki, **Yaşasın Türk Tayyareciliği!**

Ekler :

Ek-A ("*O Havacılık Mabedi'ne VEFA ile "Ulusal Havacılık Endüstrisi Yüz'ü" Armağanı Olarak…*" Asırlık Fotoğraflardan, 62 sayfa)

Ek-B (Hava Kuvvetleri Uçak Envanteri, 3 sayfa)

Kaynakça :

1.HİBM: "**1'inci Hava İkmal Bakım Merkezi Komutanlığı - Eskişehir**" Tanıtım Filmi; 2014.

1.HİBM: "**1.nci Hava İkmal Bakım Merkezi Komutanlığı 1986 - 2002)**"; 2002, Eskişehir.

1.HİBM: "**1.nci Hava İkmal Bakım Merkezi Komutanlığının 60 Yılı (1926 – 1986)**"; 1998, Eskişehir.

1.HİBM: "**Kovan Bülteni**"; 1994 - 1988, Eskişehir.

Can EREL; "ETT Emektarları "**'ETT Emektarları 'Havacılık Endüstrisi Şehitleri' Anma Töreni'**"; 13 Temmuz 2026.

Can EREL; "**ETT Emektarları "Emek, Gurur, Miras" Fotoğraf Sergisi**"; Mayıs 2026.

Can EREL; "**ETT Emektarları 'Birlik ve Vefa Buluşması'**"; Mayıs 2026.

Can EREL; "**Şehrin Yadigârları Söyleşileri 3: Eskişehir Tayyare Fabrikası'nın 100'üncü Yılı'**"; Mart 2026.

Can EREL; "**Ulusal Havacılıkta 2026; ETT & KTF Yüzüncü Yıldönümü**"; Ocak 2026.

Can EREL; "**Ulusal Havacılık Endüstrisi Yüz'ü" Genel Önerileri**"; Ocak 2026.

Can EREL; "**Ulusal Havacılıkta 2025 - TOMTAŞ'ın Yüzüncü Yıldönümü**"; Ocak 2025.

Can EREL; "**Ulusal Havacılıkta 2025 Yılındaki Yüz Yıldönümleri**"; Ocak 2025.

Can EREL; "**İlk Ticari Uçuşlar; Dünyada ve Türkiye'de**"; Ankara, 2025.

Can EREL; "**Türkiye'nin Havacılık Seyri**"; Seminer Serisi; Ankara, 2023.

Can EREL; "**Türkiye'de Endüstrinin Gelişiminde İz Bırakanlar: Selâhattin (Reşit) Alan**"; TALPA "Kokpit'ten Bakış" Dergisi; Sayı 31; 2014, İstanbul.

Can EREL; "**Havacılıkta Bugün" Paylaşımları**; Ankara, 2007.

Dr. Neslihan ALTUNCUOĞLU, Hatice Özlem ÖZHAN, Yağmur HODANCI, Dr. Abdullah ERDOĞAN; "**Kayseri Uçak Fabrikası**"; Birinci Baskı ISBN 9786059117562; Kayseri, Kasım 2021.

Hava Kuvvetleri Komutanlığı; "**Hava Gücü - Envantere Giren Uçaklar**".

Hava Kuvvetleri Komutanlığı; "**Hava Kuvvetleri Birlik ve Müesseselerinin Tarihçesi**"; Hava Kuvvetleri Basımevi; 1966, Eskişehir.

Horst ZOELLER; "The Hugo Junkers Homepage - ***TOMTAS - Tayyare Otomobil ve Motor Türk Anonim Sirketi***", Mar 2004.

Kaya KONAKKURAN; "**Kovandaki Arılar - Anılar**"; Ankara, 2018.

Pul ve Posta; "**TOMTAŞ**" Web Sayfası.

Raşit POR; "**Kayseri Hava İkmal Bakım Merkezi Komutanlığı Tarihçesi**"; Kayseri HİBM; 1983, Kayseri.

Rıfat BAYRAK; "**Kayseri Tayyare Fabrikası**"; Birinci Baskı ISBN 9786058003125, Kayseri, Ağustos 2021.

Tan Gazetesi; "**Vefat eden eski Hariciye Nazırının Hayatından Notlar**"; 6 Şubat 1937, İstanbul.

Derlemeler, Raporlar & Paylaşımlar:

Can EREL; "**Ardından ANIn ile: Dr. Fazıl AYDINMAKİNA**"; Ağustos 2026.

Can EREL; "**Ardından ANIn ile: Selahattin KAVUŞTU**"; Şubat 2022.

Can EREL; "**Havacılığın Makinacı Aydını ile Meslekte 60 Yılı Kutlamak; Havacılık Şehri, Eskişehir'de!**"; 2024.

Can EREL – Derleme; "**İsmail AŞANER Hatıraları (Çocukluk, Gençlik ve Meslekî İçerik)**"; Mart 2022.

(E) Hv. Yük. Müh. Tümgeneral Fazıl AYDINMAKİNA: "**Ne kadar zordur!**"; Kanal 26 "Havacılık Sanayi Teknolojileri ve Liderlik Üzerine Düşünceler",
Anadolu Üniversitesi; 3 Haziran 2003, Eskişehir.

CAN'CA Kitaplar:

Can EREL; "**CAN'CA Türkiye'de Endüstrinin Gelişiminde İz Bırakanlar**"; ISBN 978-605-125-753-2; Mart 2014, Ankara.

Can EREL; "**CAN'CA Gökyüzüne Karşı Hayaller**"; ISBN 978-625-00-9033-6; ; 29 Ekim 2022, Ankara.

CAN'CA Web Sayfaları:

"Ulusal Havacılık Endüstrisi Yüz'ü" Yılı

"Türkiye'nin Havacılık Seyri" Seminer Serisi

CAN'CA Havacılık Söyleşisi (YouTube):

Dr. Fazıl AYDINMAKİNA ile "Havacılığın Makinacı Aydını"

Prof. Dr. Hasan Fehmi TÖRE ile "Olması gerektiği gibi.."

Eskişehir ile Gelen(ler) - 1: "Demiryolu & Eğitim"

Eskişehir ile Gelen(ler) - 2: "Otomotiv & Havacılık"

CAN'CA Havacılık Söyleşisi (Yazılı)

Dr. Fazıl AYDINMAKİNA ile "Havacılığın Makinacı Aydını"

Anadolu Üniversitesi "Sözlü Tarih" Lisans Tezi Çalışması (2017) Söyleşilerinden...

- "**Arı Olabilmek**"
- "**Arı Olabilmek – Eskişehir, Bir Havacılık Şehri (1)**".
- "**Arı Olabilmek – Eskişehir, Bir Havacılık Şehri (2)**".
- "**Arı Olabilmek – CAN'CA Entelektüel Projelerden (1)**"
- "**Arı Olabilmek – CAN'CA Entelektüel Projelerden (2)**"

MAVİ'nin Beş Tonu Platformu

- "**Açık Davet**"

  Açık Davet Eki: **"Ulusal Havacılık Endüstrisi Yüz'ü" Konsept Belgesi**

  Açık Davet Eki: **"Ulusal Havacılık Endüstrisi Yüz'ü" Yol Haritası**

  Açık Davet Eki: **"Ulusal Havacılık Endüstrisi Yüz'ü" Yönetim ve Organizasyonu**

O Havacılık Mabedi'ne VEFA ile...

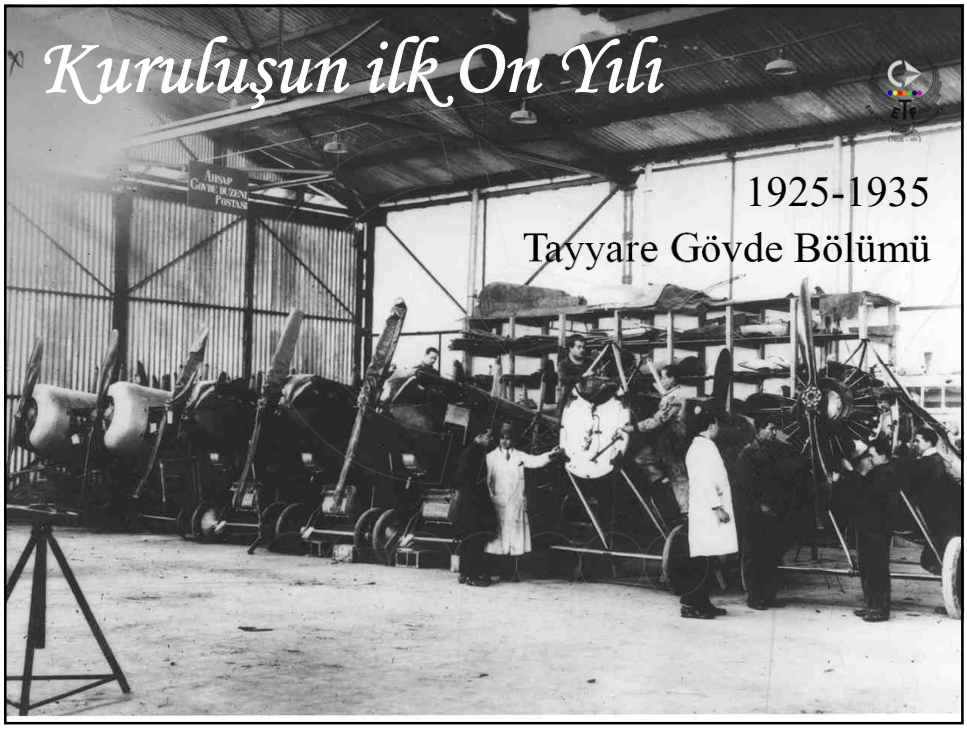
ETF
Eskişehir Tayyare Tamirhanesi
Emektarı
(1926 - ∞)

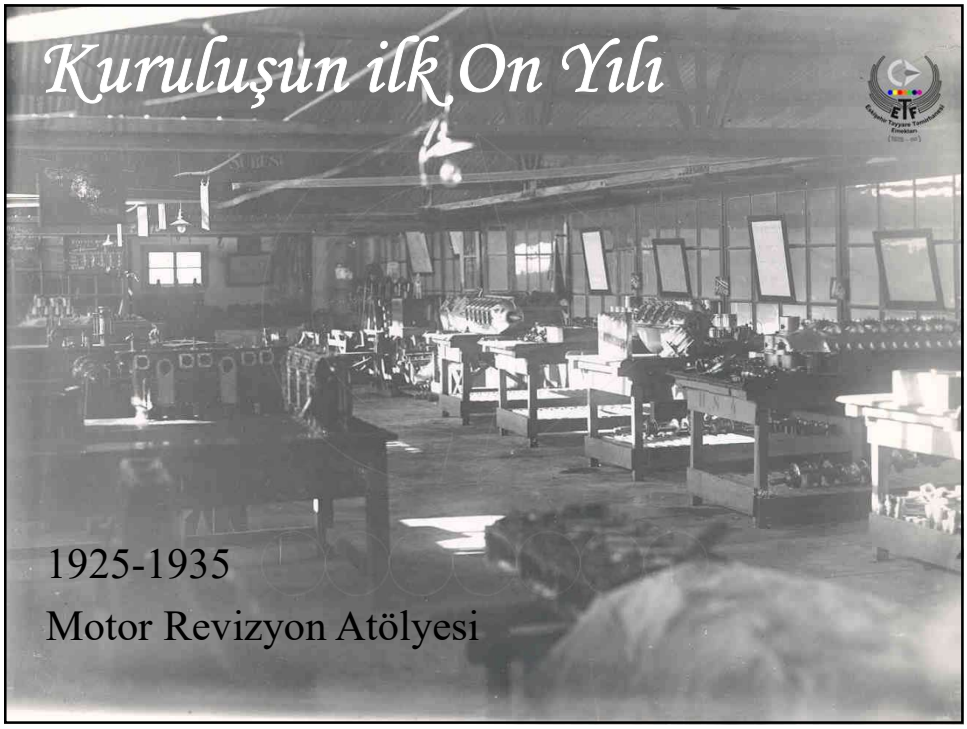
*"**Ulusal Havacılık Endüstrisi Yüz'ü**" Armağanı Olarak,...*

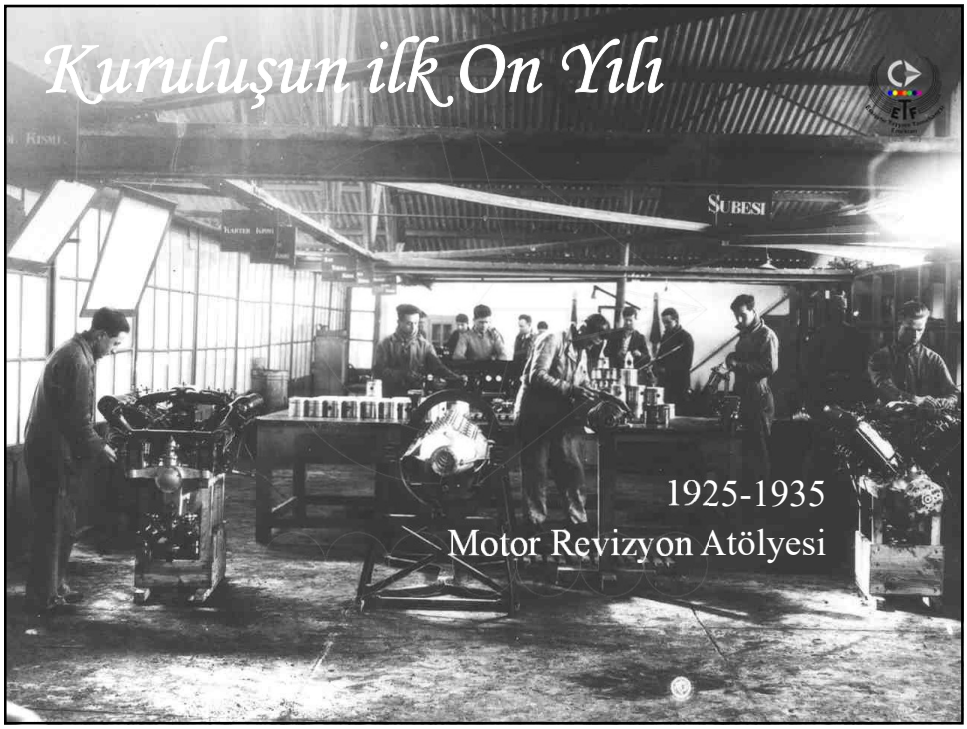

Kuruluşun ilk On Yılı
1925-1935
İlk ahşap tayyare bakım hangarı gövde ve kanat tamir bölümleri

1925-1935
Ahşap Tayyare Kanat Tamir Postası
Kuruluşun ilk On Yılı

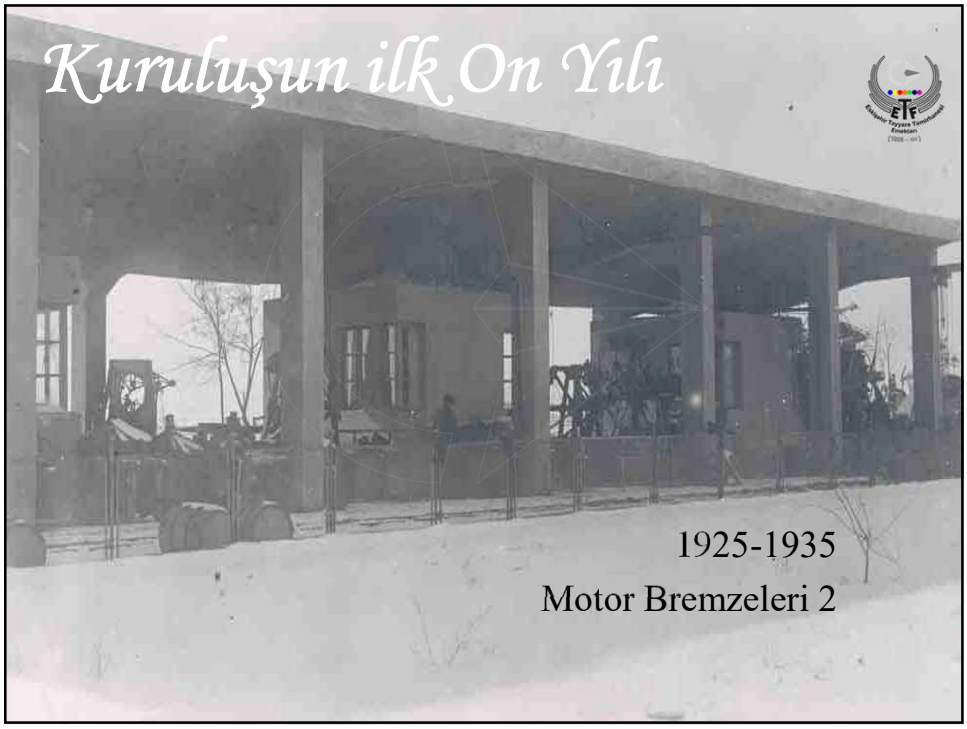

Kuruluşun ilk On Yılı
1925-1935
Tayyare Gövde Bölümü

Kuruluşun ilk On Yılı
1925-1935
Motor Revizyon Atölyesi

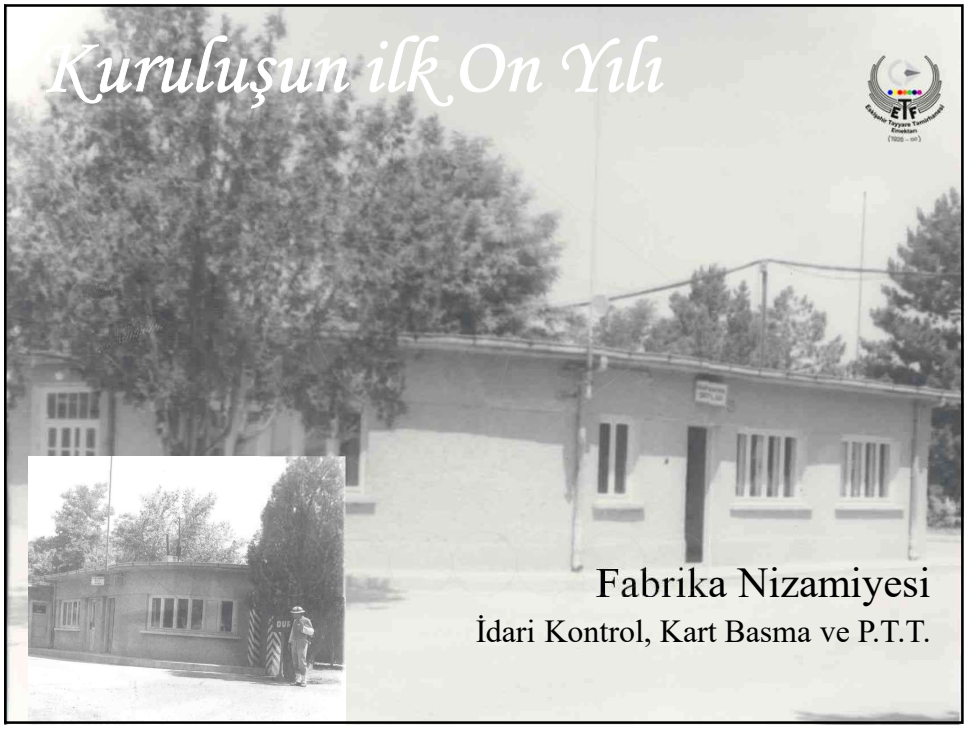

Kuruluşun ilk On Yılı
1925-1935
Motor Revizyon Atölyesi

1925-1935
Motor Atölyesi
Kalibrasyon ve Aksesuar Atölyesi
Kuruluşun ilk On Yılı

Kuruluşun ilk On Yılı
1925-1935
Motor Bremzeleri 1

Kuruluşun ilk On Yılı
1925-1935
Motor Bremzeleri 2

Kuruluşun ilk On Yılı
1925-1935
Tayyare Tamir Atölyesi Hangarı
Genel Bakım

Kuruluşun ilk On Yılı
Fabrika Nizamiyesi
İdari Kontrol, Kart Basma ve P.T.T.

Kuruluşun ilk On Yılı

HAVA MAKİNİST MEKTEBİNİ BİTİREN SUBAYLAR İÇİN

DİPLOMA

Ders Yılı 934 : 935 Diploma sayısı 3

DERSLER

GENEL BİLGİLER

ATELYE DERSLERİ

Teorik kısım

Pratik kısım

GENEL TOPLAMA : 205 : 165

DERECE : İyi

1935

Hava Makinist Mektebi Diploması

Hava Albay Adil Giray ETF'da İkmal Müdürlüğü ve Komutanlık yapmıştır.

1940'lar

1940 sonrası

İngiltere'den temin edilen çiftmotorlu ahşap Oxford eğitim tayyaresi T-11'ler ve Thunderbold P-47 madeni av tayyaresi uçuş hattında.

1940'lar

1940 sonrası

Makinalı Tüfekli, Madeni Savaş Uçağı Thunderbold P-47

S>S: İsmail Gülçe, Hayrullah Onan, Kemal Sezener, Hurşit Güçyeter, Mehmet Sevim

1940'lar

1940 sonrası

Bakım sonrası birliğine gönderilmeye hazırlanan Spitfire

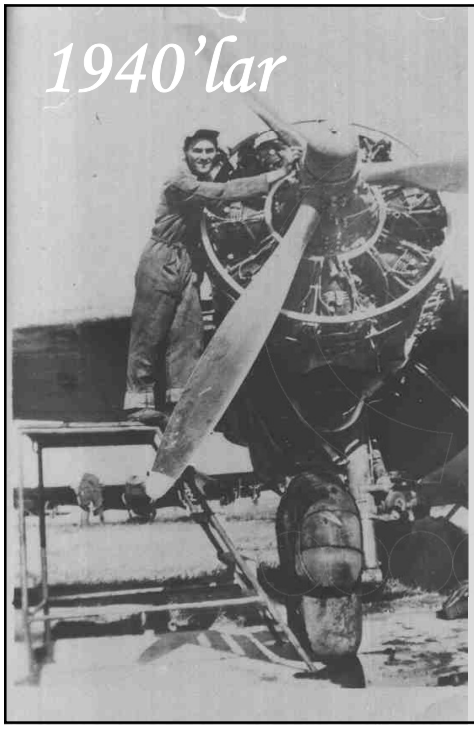
1940'lar

1940 sonrası

Bakım sırası bekleyen Martin Baltimore-187 tayyareleri

1940'lar

1940 sonrası

Martin Baltimore-187 Uçağı

Ağırlık balans ve teknik kontrolde çalışan
İsmail Gülçe

1940'lar
1944
Genel Müdürlük Binası
Eskişehir: Ty. Tam. Fb: Müdüriyet binası

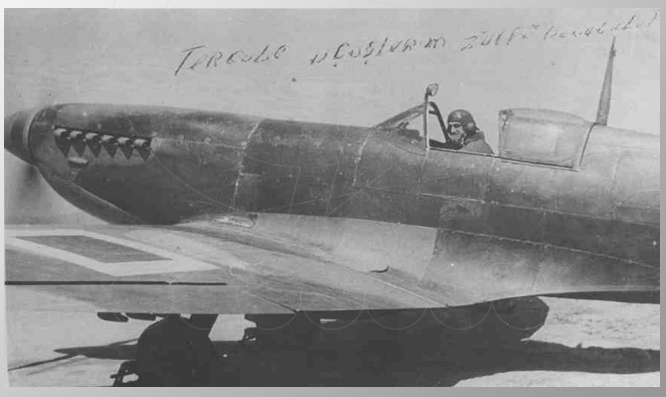

1940'lar
1945
İlk Genel Müdür Lojmanı

1940'lar

1945 sonrası

Deneme uçuşuna hazırlanan Spitfire IX Tayyaresi

1940'lar

1945 sonrası

Deneme uçuşu tamamlanan Spitfire IX tayyaresi hangara alınıyor.

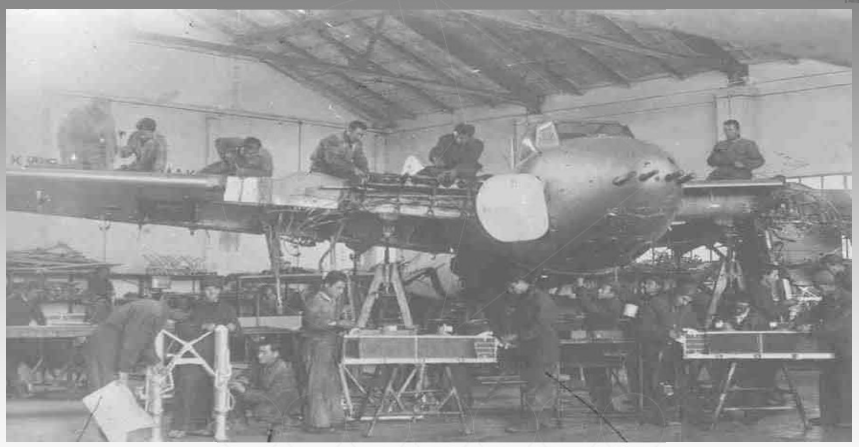
1940'lar

1945 sonrası

İşçi ve İşyeri Tanıtma kartları

1940'lar

1947

Mosquito uçaklarının bakım ve onarım çalışması

1940'lar

1947

Bakımı yapılarak, tecrübe uçuşu bekleyen Mosquito tayyareleri

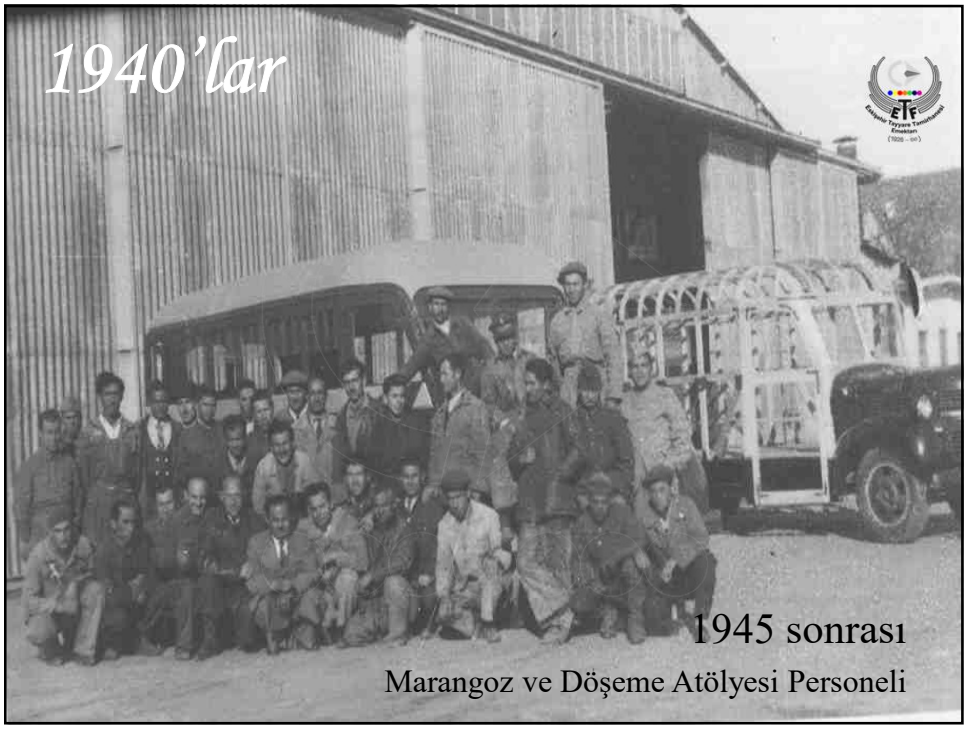
1945 sonrası

Personel için imal edilen otobüs karoserleri

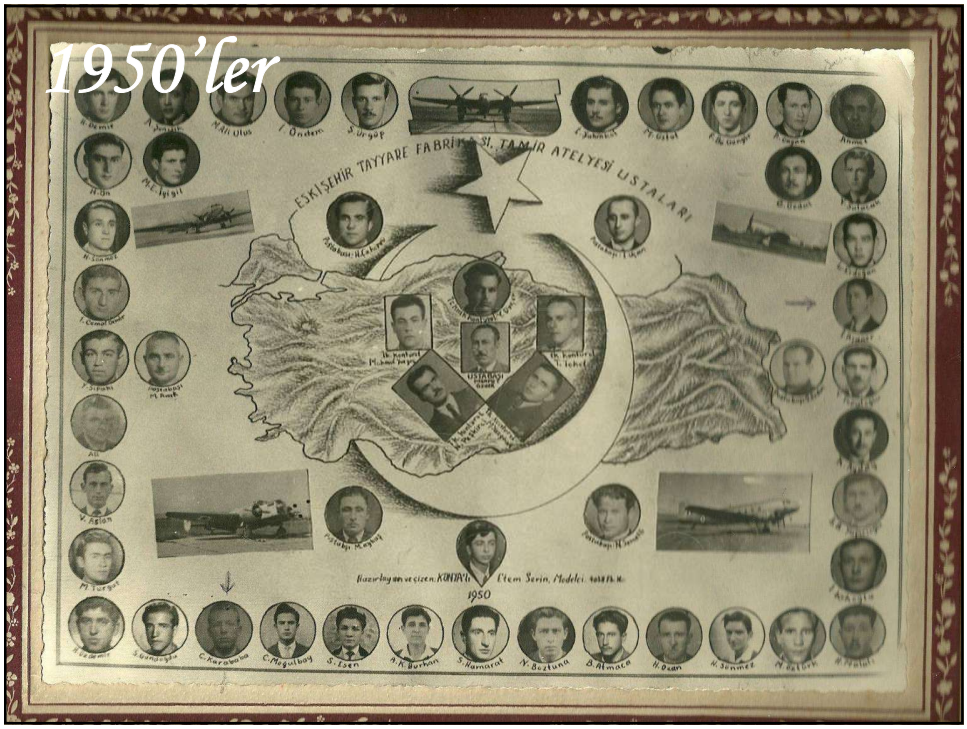

1948-1949 Eğitim Yılı

E.T.F. Çırak Okulu öğretim kadrosu

1940'lar
1945 sonrası
Marangoz ve Döşeme Atölyesi Personeli

1950'ler
1950
Spitfire Tayyaresi
Pervanenin alt palesinin…
…sağındaki meşin başlıklı İsmail Gülçe, sol tarafta meşin başlıklı Yaşar Bayer

1950'ler
ESKİŞEHİR TAYYARE FABRİKASI TAMİR ATELYESİ USTALARI
1950

ESKİŞEHİR TAYYARE FABRİKASI
1950'ler
MOSQUITO MONTAJ
1952
ATÖLYESİ

1950'ler

1952

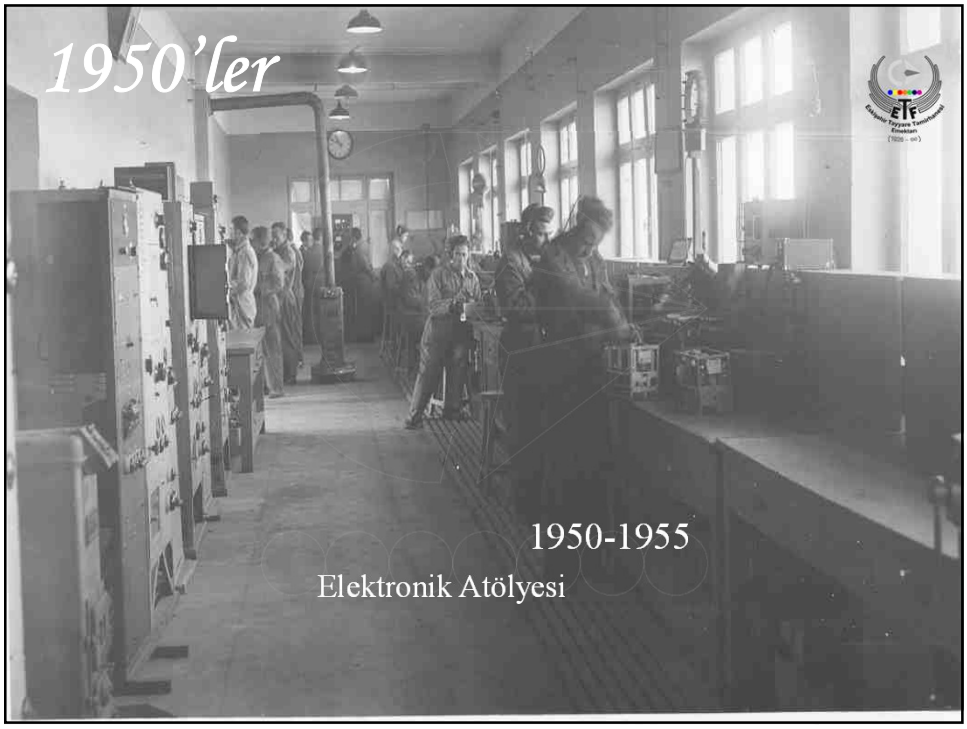
Pale hatvesi hidrolik kumanda ayarlı pervane kısmı.

Postabaşı Hasan Çatalköprü, Cevdet Terdocan, Nihat Sarıoğlu, Kemal Onoğurlar

1950'ler
1950-1955
Tesviye Atölyesi

1950'ler
1950-1955
Elektronik Atölyesi

1950'ler
1950-1955
Elektrik cihazları tamir atölyesi

1950'ler
1950-1955
Telsiz ve Radar Atölyesi

1950'ler
1955
Sacramento California ABD.
F 86E Fabrika Seviyesi Bakım eğitimi.

1950'ler
1950'ler
Uçak Havuzu

1950 yılından itibaren jet uçakları gelmeye başlayınca üs ve ikmal merkezi personeli Amerikalı yada Amerika'da eğitim görmüş Türk hocalar tarafından eğitildi.

…uçak tipleri çoğaldıkça yurtdışı ve yurtiçi eğitimler artarak devam etti.

1950'ler

1957

Öksüzlere verilen yılbaşı yemeği

1950'ler

1957

Zeki Müren'in ziyareti

1950'ler

1958

Gen. Sabri Göknart, Gen. Gavsi Uçagök ile denetlemede

1950'ler

1958

Gen. Sabri Göknart'ın Denetlemeleri

1950'ler

1958

E.İ.M'de tamir edilen Buick marka resmi otomobil

1950'ler

1958

Personel otobüsü

1950'ler
1958
Güney Kore Genel Kurmay Başkanı'nın E.İ.M. ziyareti.
Y.Müh.Yb. Saadettin Güntürkün atölyeleri gezdiriyor.

1950'ler
1958
Kanada Genel Kurmay Başkanı'nın ziyareti.

1950'ler

1958

Elektronik Atölye Şefliği personeli Yzb. Celal Yaman'la

1950'ler

1958

Atatürk'ün

20. ölüm yıl dönümü töreni.

1950'ler

1959

Kore Milli Savunma Bakanı'nın E.İM. ziyareti.

1950'ler

1959

İngiltere Hava Kuvvetleri Ekibi E.İ.M. ziyareti.

1950'ler

1959

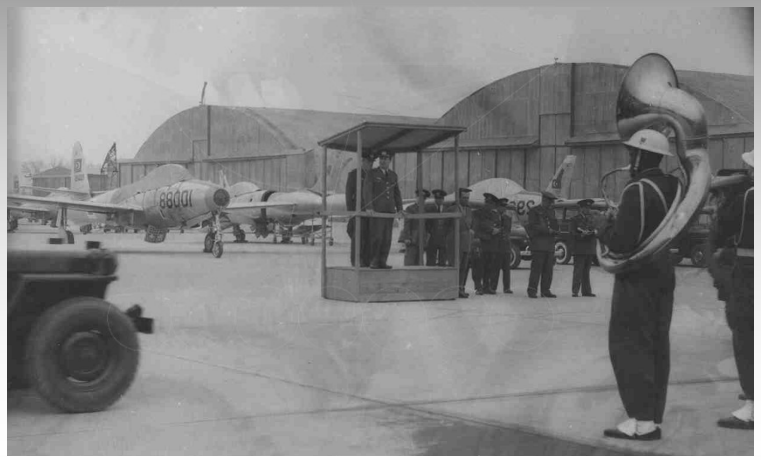
Hava Kuvvetleri denetlemesi tören geçişi.

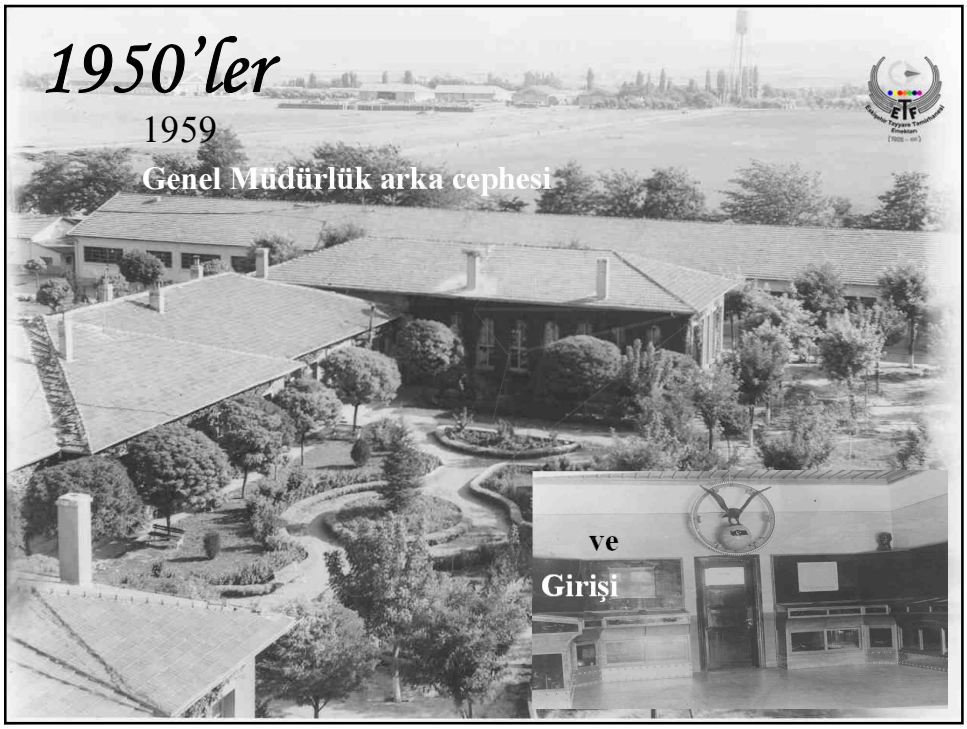

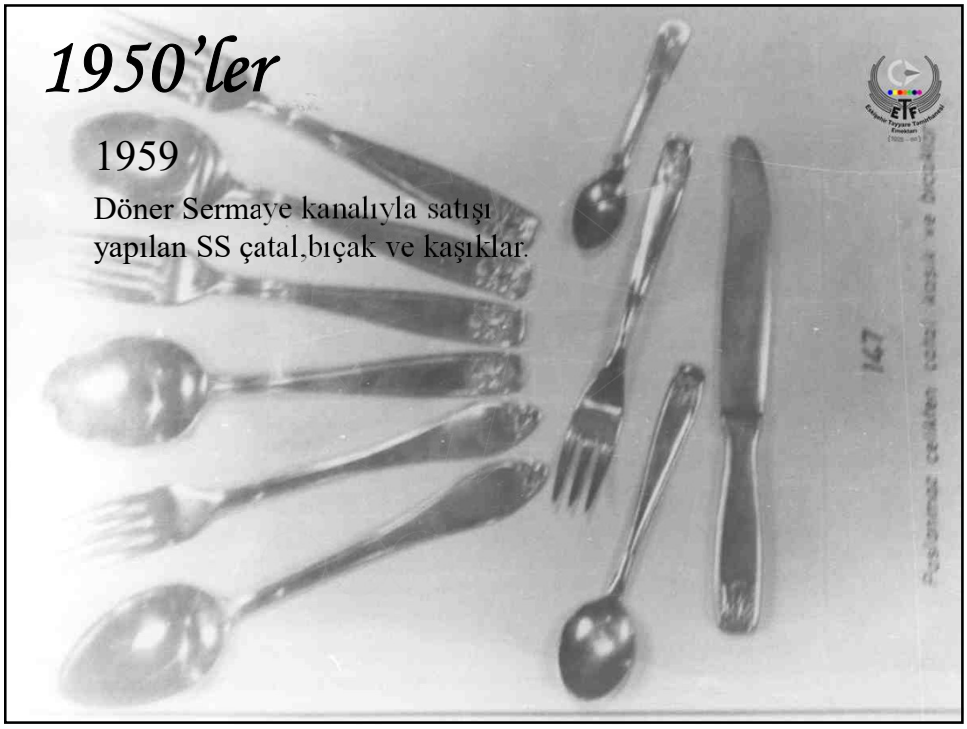
1950'ler

1959

Hava Kuvvetleri denetleme töreni - Uçuş Tecrübe hattı

1950'ler
1959
Genel Müdürlük arka cephesi
ve
Girişi

1950'ler
1959
Döner Sermaye kanalıyla satışı
yapılan SS çatal,bıçak ve kaşıklar.

1959

Milletvekillerinin E.İ.M. ziyareti

1950'ler

1959

E.İ.M. Futbol Takımı

1950'ler
1959
E.İ.M. Çırak Okulu öğrencileri geçit resmî

1950'ler
1959
F-86 burun kısmı onarımı

1950'ler
1959
Pakistan Silahlı Kuvvetleri Ekibi E.İ.M. ziyareti.

1950'ler
1959
Fakir çocuklar giyim yardımı

1950'ler
1957
Emeklilik Veda Yemeği

1960'lar
1960
Ürdün Genel Kurmay Başkanı ve ekibi E.İ.M.'de

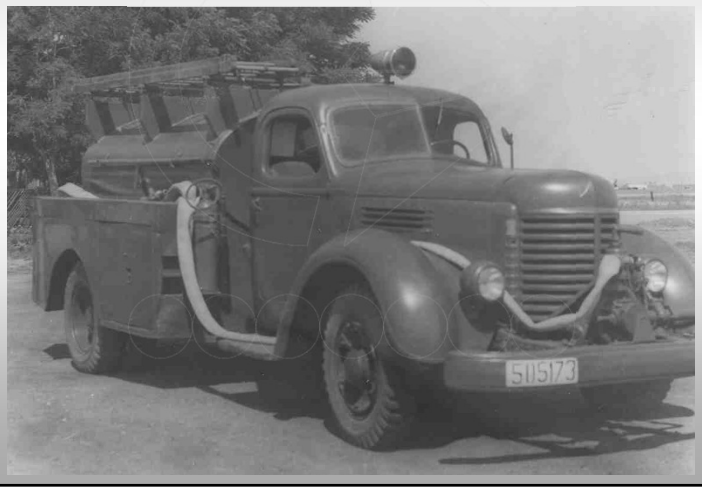

1960'lar
1960
Kızılay Kan Bankası Mavi Melekleri
kan bağışından sonra uçuş hattında

1960'lar
1960
Hava Kuvvetleri Denetlemesi

1960'lar

1960

E.İ.M. İtfaiye Aracı

1960'lar

1960

Sudan Heyeti E.İ.M. Ziyareti

1960'lar
1960
Orgeneral Cemal Gürsel'in
E.İ.M. ziyareti.

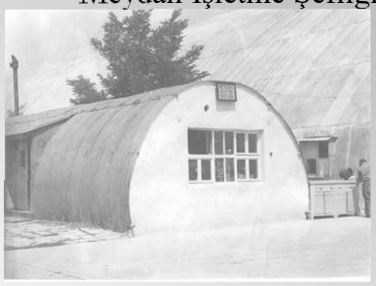

1960'lar
1960
E.İ.M. Çırak Okulu Diploma Töreni

1960'lar

1960
E.İ.M. Nizamiyesi
(*Eskişehir Hava Mektebi çıkışı*)

1960
Meydan İşletme Şefliği

1964
Subay Gazinosu

1960'lar

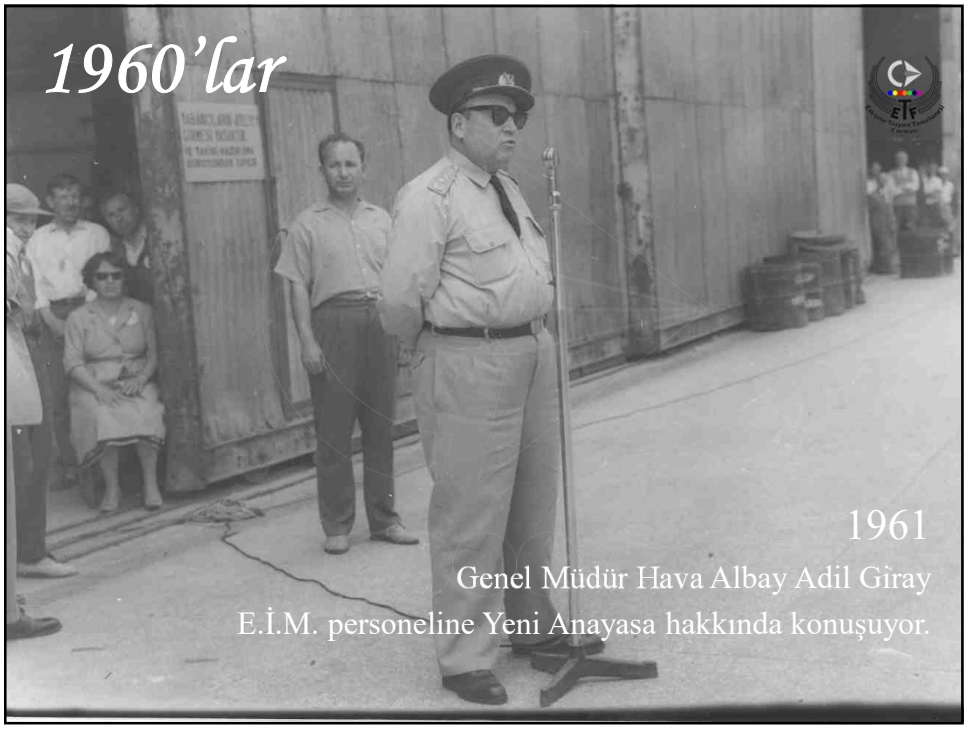

1960
Prodüksiyon Kontrol Müdürlüğü
İş Hazırlama Büroları

1960'lar
1960
F-84G ve T-33A Bakım Atölyesi

1960'lar
1960
Tecrübe Uçuş Hattı

1960'lar
1961
Genel Müdür Hava Albay Adil Giray
E.İ.M. personeline Yeni Anayasa hakkında konuşuyor.

1960'lar
1961
Fakir çocuklara giyim yardımı

1960'lar

1961

Hava İkmal ve Malzeme Kolordu Komutanı

Y. Müh. Tuğgeneral Adnan Alpan denetlemede.

1960'lar

1962

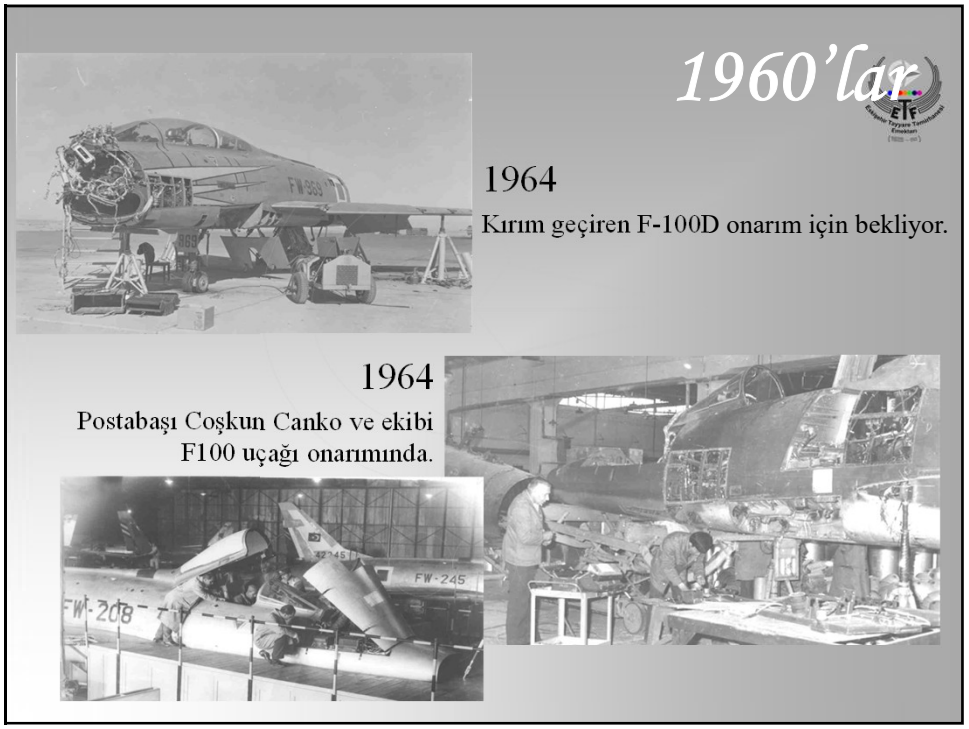
Terzihane,saraçhane ve dikim atölyeleri emeklileri uğurlanıyor.

1962

Bir grup Fb. Md. Y. Müh. Alb. Mehmet Gökmen ile karargah önünde

Yzb. Ziya Kırali, Bnb. Celal Yaman, İdari Kısım Şefi Dilaver Vural

1960'lar
1964
Kırım geçiren F-100D onarım için bekliyor.
1964
Postabaşı Coşkun Canko ve ekibi
F100 uçağı onarımında.
FW-245
FW-208

1960'lar
1964
Genel Müdür Kur. Albay Zaim Ertan,
Y. Müh. Albay Mehmet Gökman ve diğer subaylarla

1960'lar

1964

T-33 Tamir ve Montaj Atölyeleri personeli

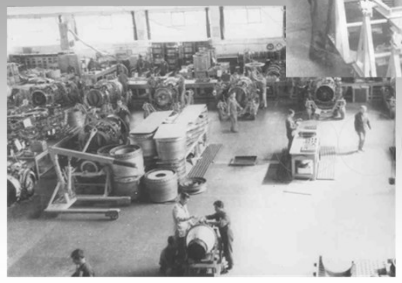
1960'lar

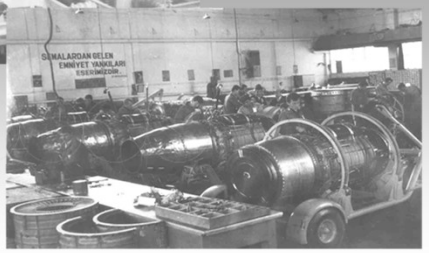
1964-1965

Jet Motor Atölyesi

1966

Jet Motor atölyesi inşaatı

1967

Jet Motor Revizyon Atölyeleri 1 Haziran günü Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay tarafından açıldı.

1960'lar

1967

Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın E.İ.M. ziyareti

1960'lar

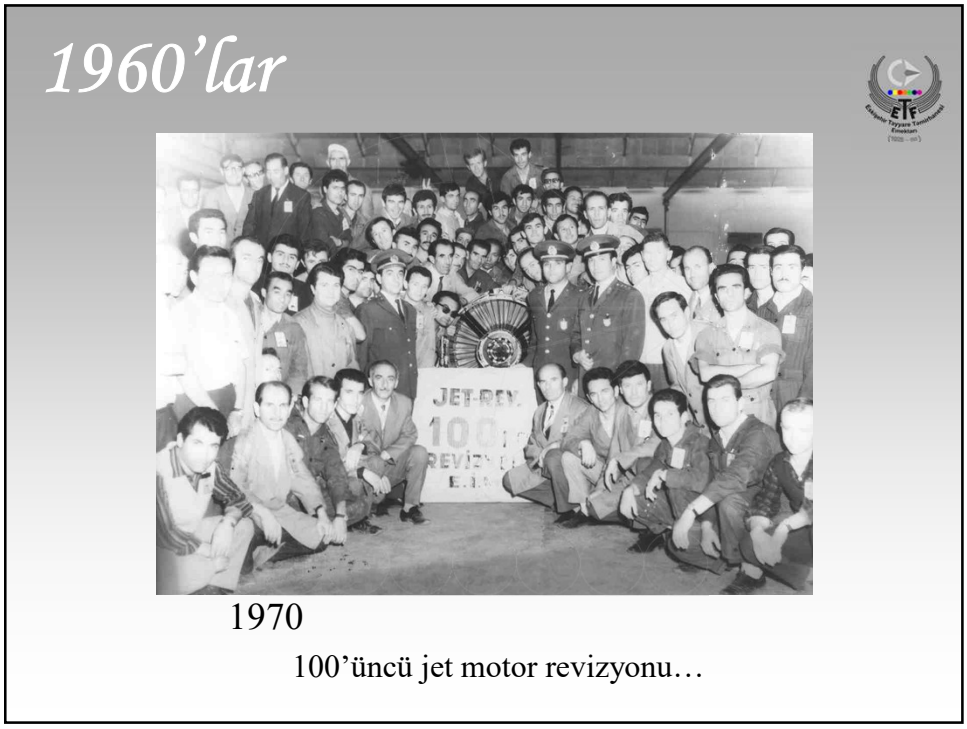
1967

Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay ve Genelkurmay Başkanı Cemal Tural'a Proje Mühendisi Yzb. F. Aydınmakina bilgi arzediyor…

1968

İlk J-65 revizyon motoru

1970

100'üncü jet motor revizyonu…

1960'lar

1968

F-100 bakım hangarı

1968

T-33A ve T-37 Bakım Hangarı

1968

Motor atölyesi personeli

1960'lar

1969

Futbol Takımı, Komutan Kur. Albay Zaim Ertan ile…

1970'ler

… ETT Emektarı Şehit Havacılar

1970'ler

1972

Tümgeneral Samih Alaybayoğlu'nun denetlemeleri

1970'ler

1972

Terhis olan yedeksubaylar, Ütğm. A. İnalhan ve Uçak Atl. Şefi Necmettin Parlakçelik ile...

1970'ler

1972

Etüt Bürosu ve Resimhane

1970'ler

1975

Sanatçı Türkan Şoray, Komutan Tümg. M. İnal, Yb. B. Savaş, Yb. M. Aktaş, Plt.Bnb. B. Özalpaşan ve eşleri ile.

1970'ler

Aksesuar Atölyeleri…

Aksesuar atölyeleri grup şefi Yb. Ünsal Akyol, Korgeneral İ. Soydan'a bilgi veriyor.

1975

Uçak Fasbat Atölyeleri…

Fabrika Müdürü Albay S. Kavuştu, Korgeneral İ. Göksaran'a bilgi veriyor.

1975

Uçak Fasbat Atölyeleri…

Atölyeler İşletme Md. Albay Y. Sözüşen, Ütğm. A. İnalhan, Başusta T. Uzunyol, Ütğm. A. Aytekin.

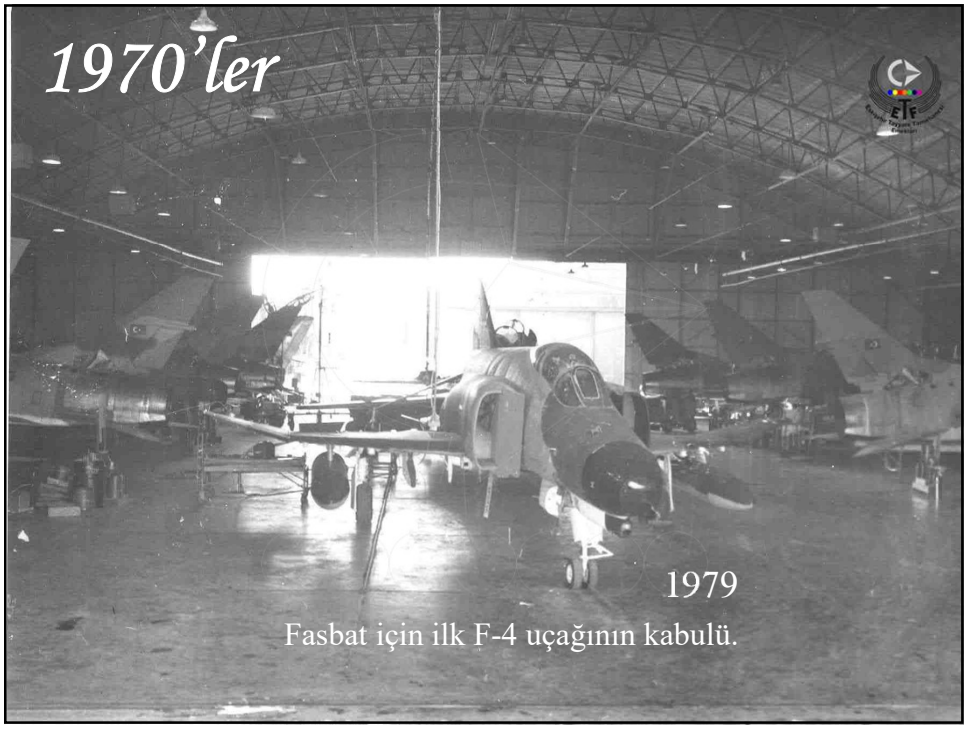
1970'ler

1978

F-4 FSB Projesi Ekibi ABD'de

1970'ler

1979

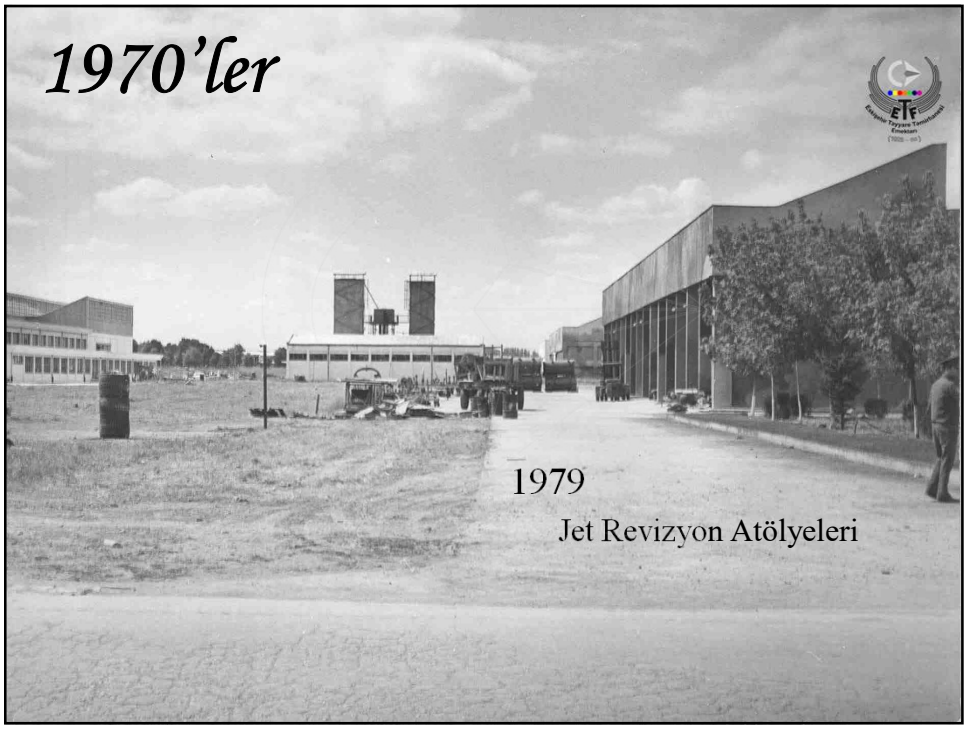
Fasbat için ilk F-4 uçağının kabulü.

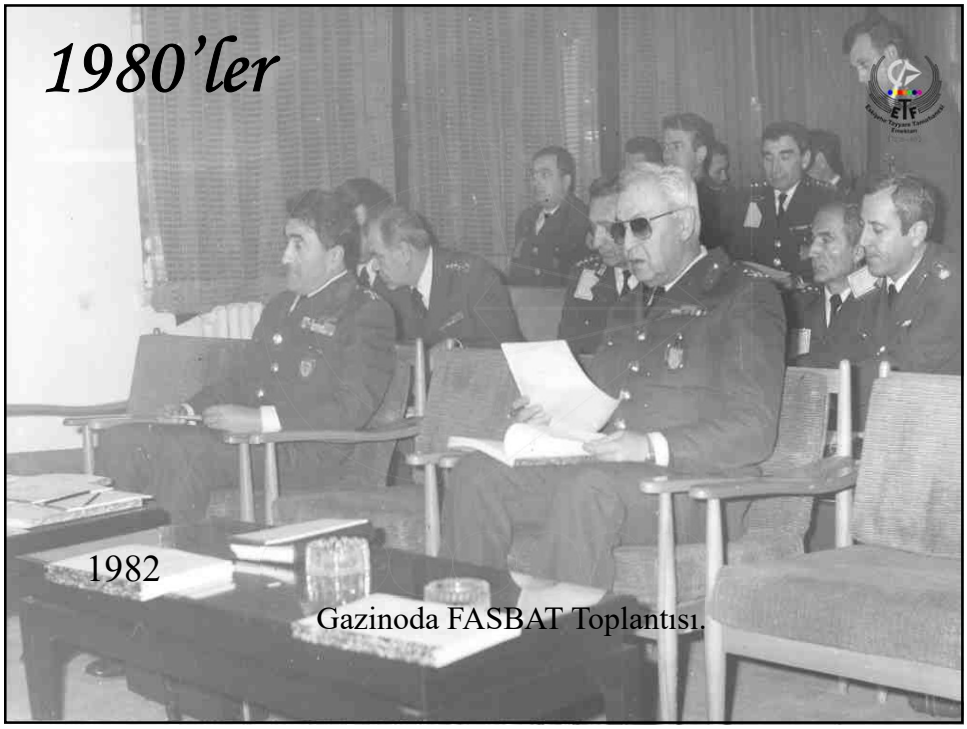

1970'ler
1979
İlk F-4 Fasbat Uçağı tecrübe uçuş hattına teslim ediliyor.

1970'ler
1979
Jet Revizyon Atölyesi denetlemesi
1979
Aksesuar Atölyeleri denetlemesi
1980
Uçak FASBAT Atölyesidenetlemesi

1970'ler
1979
Kaynak Atölyesinde bir başarının ardından

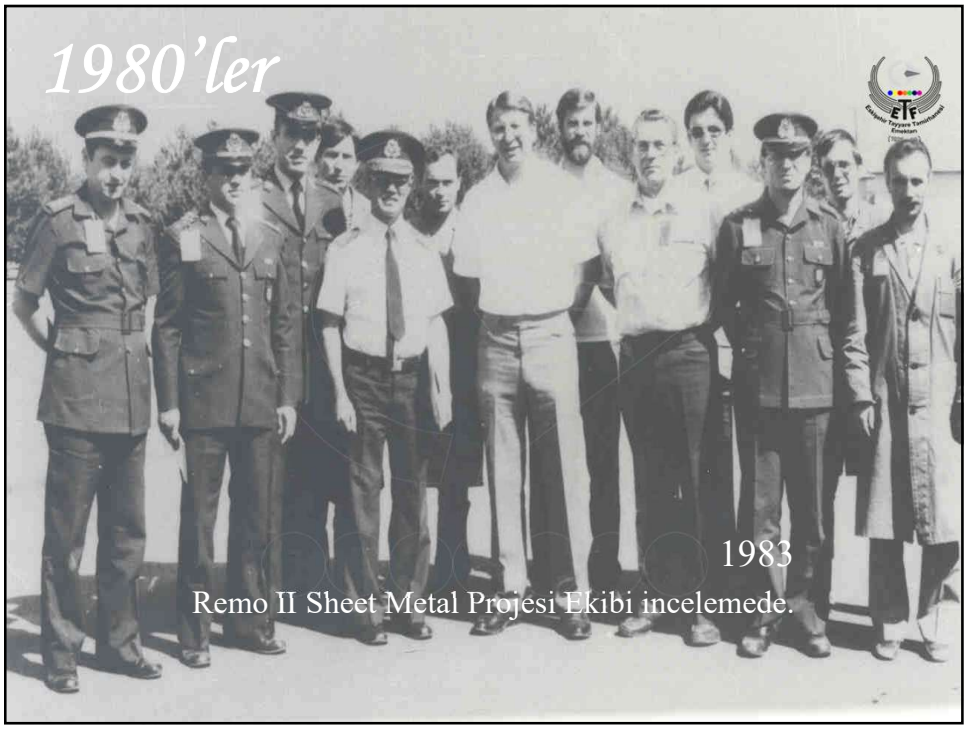

1970'ler
1979
EİBM K.lığı Ana Nizameye inşaatı

1970'ler
1979
Jet Revizyon Atölyeleri

1980'ler
1982
Gazinoda FASBAT Toplantısı.

1980'ler
İLK F-104
FSB.UCAĞI
1982
İlk F-104 FSB Uçağı Ekibi 8 no.luhangarda.

1980'ler
1982
Yeni Fabrika Müdürlüğü binası önünde mühendis subaylar

1980'ler
1983
Remo II Sheet Metal Projesi Ekibi incelemede.

1980'ler
1983
Hv. K.K.Org.H. Sözer ve Korg.S. Necioğlu'nun ziyareti.

1980'ler
1983
Bir Terhis Töreni sonrası

1980'ler
1983
F-4 Uçağı FASBAT sırasında.

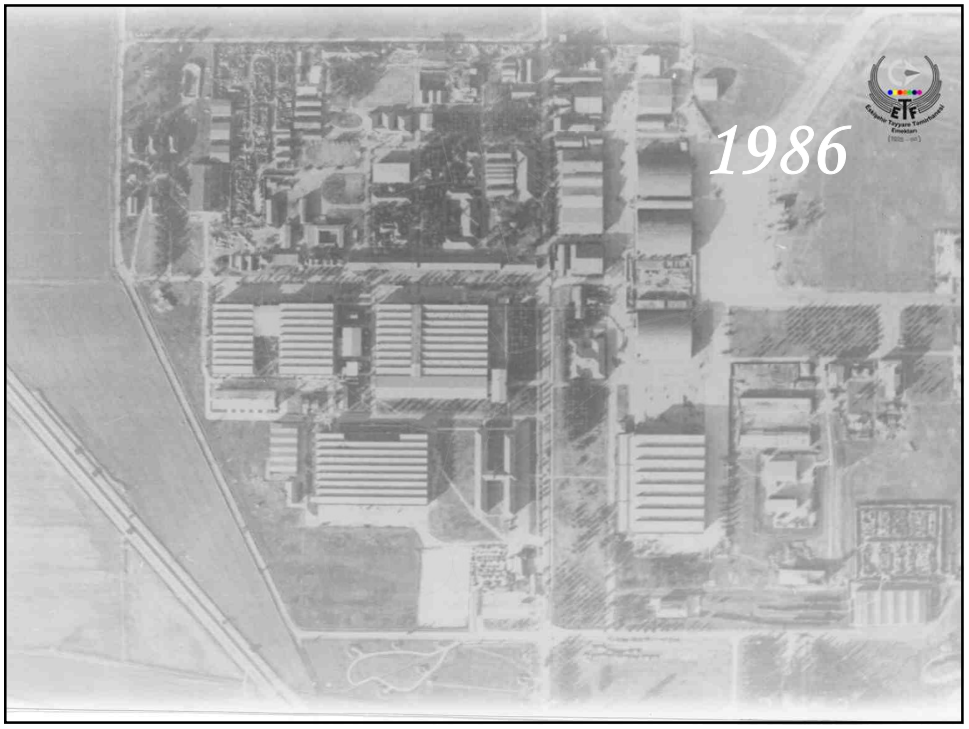

1980'ler
1985
23 Nisan'da fakir çocuklara hediye dağıtımı...

Müh.Tğm.Can EREL
Mühendislerin sonbahar kokteyli
Başarılı organizatör anısı.
Dağevi 23.9.1983
EİBMK.lığı Fb.Md.

1980'ler
1986
Komutan Tümg. S. Kavuştu bir Terfi Töreninde

1980'ler
1985

1980'ler
EIBM SEP. 1986
1000 G.E. FUEL CONTROLS

1986

1980'ler

Serving Tinker Air Force Base for more than 45 years

Tinker Take Off

Bearing Unit production to soar

Planners win awards.....Page 2
Tinker passes Radon test .....
Page 3

1980'ler

1990'lar

1990'lar

2000'ler

…emek, pay ve katkı sahiplerine minnetle!

Eskişehir Tayyare Tamirhanesi Emektarı
(1926 – ∞)

Hava Kuvvetleri Uçak Envanteri (Hv.K.K.: "Hava Gücü – Envanterdeki Uçaklar")

1923 - 1923	Caproni CA.III	1	
1924 - 1931	Caudron C27	39	
1924 - 1938	Caudron C 59	40	
1924 - 1938	Savoia-Marchetti S-16bis/m	20	
1925 - 1933	Junkers A.20	65	
1925 - 1938	Junkers F13 Limuzin	3	
1926 - 0000	Junkers A.35	1	
1926 - 0000	Nieuport Delage Nİ.D-42 C.I	2	
1926 - 1931	Morane-Saulnier MS35	10	
1926 - 1934	Morane-Saulnier MS53	10	
1926 - 1934	Rohrbach Ro.III A	2	
1926 - 1936	Bleriot Spad 51 C.I	3	
1926 - 1936	Dewoitine D21	12	
1926 - 1938	Breguet 19A2	20	
1928 - 1935	Potez 25A2	1	
1928 - 1937	Morane-Saulnier MS-147	20	
1928 - 1938	Savoia-Marchetti S59	8	
1929 - 1938	Breguet 19B2	45	
1929 - 1941	Letov S-16T Smolik	16	
1932 - 1941	Breguet 19-7A2	20	
1933 - 1933	Polikarpov R5	3	
1933 - 1934	Tupolev ANT9/PS9	1	
1933 - 1943	Supermarine Southampton Mk.II	6	
1933 - 1945	Consolidated Fleet Model 7	12	
1933 - 1945	Curtiss 48 Fledgling II C.I	7	
1933 - 1945	Curtiss Hawk CW22 Faalcon	45	
1934 - 1941	Breguet 19-7B2	20	
1934 - 1946	DeHavilland DH-84 Dragon	4	
1935 - 1941	Monospar ST.XII	2	
1936 - 1943	P.Z.L. P24A	20	P
1936 - 1946	Gotha Go-145	46	
1937 - 1943	P.Z.L. P-24C	44	
1937 - 1945	Focke Wulf FW-58 K "Weihe"	6	
1937 - 1946	Heinkel He-111 F.I	24	
1937 - 1946	Martin 139WT	20	
1937 - 1947	Bristol Brenheim Mk.I	40	
1937 - 1948	Vultee V-11GBT	40	
1938 - 1942	Koolhoven FK.49A	1	
1938 - 1947	Supermarine WalRus Mk.II	6	
1939 - 1942	Supermarine Spitfire Mk.I	3	
1939 - 1943	P.Z.L. P-24G	2	
1939 - 1945	Morane Saulnier MS406C.I	40	
1939 - 1946	Hawker Hurricane Mk.I	35	
1940 - 1945	Henriot H-182	36	
1940 - 1946	Avro Anson Mk.I	6	
1940 - 1947	Fairey Battle Mk.I	30	
1940 - 1948	Westland Lysander Mk.II	36	
1940 - 1949	Curtiss-Wright CW-22B	50	
1940 - 1949	Curtiss-Wright CW-22R	50	
1941 - 1952	Airspeed Oxford Mk.I	70	
1941 - 1960	Miles Magister Mk.I	96	

Hava Kuvvetleri Uçak Envanteri (Hv.K.K.: "Hava Gücü – Envanterdeki Uçaklar")

1942 - 1946	Consolidated B-24 Liberator	5
1942 - 1947	Bristol Blenheim Mk.IV	3
1942 - 1947	Curtiss P-40C Tomahawk Mk.IIB	42
1942 - 1947	Hawker Hurricane Mk.IIB	38
1942 - 1947	Hawker Hurricane Mk.IIC	47
1942 - 1947	Hawker Hurricane Mk.IIC-R	44
1942 - 1960	Miles Magister Mk.IA	20
1943 - 1947	Focke Wulf FW-190A-3	72
1943 - 1948	Bristol Blenheim Mk.V	18
1943 - 1948	Curtiss P-40D Kityhawk Mk.I	24
1943 - 1948	Miles Master Mk.II	20
1944 - 0000	Supermarine Spitfire Mk.XI	1
1944 - 1947	Bristrol Beaufort Mk.II	32
1944 - 1948	Supermarine Spitfire Mk.VB	39
1944 - 1948	Supermarine Spitfire Mk.VC	71
1944 - 1948	Supermarine Spitfire Mk.VR	3
1944 - 1950	Martin 187 Baltimore Mk.IV	72
1945 - 1948	Miles Master Martinet	7
1946 - 1949	Airspeed Oxford Consul	2
1946 - 1949	Airspeed Oxford Mk.II	10
1946 - 1998	Douglas C-47 A/B Dakota	110
1947 - 1951	Bristol Beaufighter TF Mk.X	24
1947 - 1953	DeHavilland Mosquito FB Mk.IV	122
1947 - 1953	DeHavilland Mosquito T Mk.III	10
1947 - 1954	Supermarine Spitfire Mk.IX	170
1947 - 1955	Supermarine Spitfire Mk.XIX	4
1947 - 1959	Beechcraft D-18S Twin Beech	3
1948 - 1954	Republic P-47D Thunderbolt	180
1948 - 1958	Douglas B-26B Invader	28
1948 - 1958	Douglas B-26C Invader	17
1948 - 1974	North American T-6	196
1948 - 1983	Beechcraft AT-11 Kansan	128
1951 - 1996	Lockheed T-33A Silverstar	116
1952 - 1966	Republic F-84G Thunderjet	479
1954 - 1968	North American Aviation F-86E Sabre	107
1955 - 1962	MKEK Model-4 Uğur	57
1955 - 1994	Lockheed RT-33A	24
1956 - 1980	Republic RF-84F Thunderflash	69
1956 - 1993	Beechcraft T-34A Mentor	24
1958 - 1980	Sikorsky H-19 B/D Chickasaw	18
1958 - 1982	Canadair T-33 Mk.III Silverstar	58
1958 - 1986	North American F-100F Super Sabre	53
1958 - 1988	North American F-100D Super Sabre	106
1959 - 1974	Douglas C-54 Skymaster	2
1959 - 1975	Republic F-84F Thunderstreak	107
1959 - 1983	Beechcraft E-18S Super Twin Beech	2
1963 - 0000	Cessna T-37C Tweetybird	50
1963 - 1994	Lockheed F-104G	275
1963 - 1994	Lockheed TF-104G	56
1964 - 0000	Lockheed C-130E Hercules	8
1964 - 1975	Republic F-84Q Thunderstreak	185
1965 - 0000	Northrop F-5A	122
1965 - 0000	Northrop F-5B	22
1965 - 1994	Northrop RF-5A	41

Hava Kuvvetleri Uçak Envanteri (Hv.K.K.: "Hava Gücü – Envanterdeki Uçaklar")

1968 - 1979	Convair F-102A Delta Dagger	40
1968 - 1979	Convair TF-102A Delta Dagger	9
1970 - 0000	Bell Helicopter Textron UH-1H	27
1971 - 0000	C-160D Transall	20
1971 - 1993	Vickers VC-7 Viscount 794	3
1972 - 0000	Cessna T-41 Mescalero	30
1972 - 1988	North America F-100C Super Sabre	111
1974 - 0000	Alenia F-104S	
1974 - 0000	Mc Donnell-Douglas F-4E	
1978 - 0000	Mc Donnell-Douglas RF-4E	54
1978 - 0000	Cessna T-37B Tweetybird	25
1979 - 0000	Northrop T-38A Talon	73
1984 - 0000	Cessna C.550 Citation-II	2
1986 - 1994	Canadair CF-104A	6
1986 - 1996	Canadair CF-104D	44
1987 - 0000	F-16C Fighting Falcon	196
1987 - 0000	F-16D Fighting Falcon	44
1989 - 0000	Canadair NF-5A	31
1989 - 0000	Canadair NF-5B	16
1991 - 0000	Grumman Gulfstream-IV	3
1991 - 0000	SIAI-Marchetti TAI SF 260D	40
1991 - 0000	Lockheed C-130B Hercules	6
1992 - 0000	TUSAŞ CASA CN-235	52
1993 - 0000	Cessna C.550 Citation-VII	2
1995 - 0000	Boeing KC-135R Stratotanker	7
2000 - 0000	Cougar	20
2014 - 0000	Airbus A400M	10
2015 - 0000	KAI KT-1	40
2025 - 0000	Lockheed C-130B Hercules	12
2025 - 0000	BAE Eurofighter Typhoon	40